

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2023

Kateřina Veselá

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA VÝTVARNÉ VÝCHOVY A KULTURY

**INTERPRETACE POHLEDU A ZOBRAZOVÁNÍ OČÍ
V SOUČASNÉM UMĚNÍ**

CYKLUS 3 PROSTOROVÝCH MALEB

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kateřina Veselá

Výtvarná výchova a kultura se zaměřením na vzdělávání - KOMPLET

Vedoucí práce: MgA. et MgA. Aleš Zapletal, Ph.D.

Plzeň, 2023

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne .....

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování:

Na prvním místě bych zde chtěla poděkovat svému vedoucímu práce, panu MgA. et MgA. Aleši Zapletalovi, Ph.D., a to především za jeho ochotu vést moji bakalářskou práci, za jeho trpělivost a důvěru v mé schopnosti. Dále bych chtěla poděkovat paní magistře Monice Plíhalové za konzultaci didaktické části bakalářské práce. Mé největší díky patří mé rodině, přátelům a spolužačkám za jejich obrovskou emoční podporu, cenné rady a postřehy.

OBSAH

ÚVOD	2
1 TEORETICKÁ ČÁST	3
1.1 VIZUÁLNÍ PERCEPCE A OKO JAKO NÁSTROJ VIDĚNÍ	3
1.1.1 Proces vidění.....	3
1.1.2 Co lze vnímat	4
1.2 OČI, POHLED A KOMUNIKACE	7
1.3 INTERPRETACE.....	8
1.4 SOUČASNÉ UMĚNÍ.....	9
1.5 ZOBRAZOVÁNÍ OČÍ VE VIZUÁLNÍ KULTUŘE A JEJICH VÝZNAM	10
1.5.1 Pravěk.....	10
1.5.2 Starověk.....	11
1.5.3 Středověk a renesance	12
1.5.4 Novověk.....	14
1.5.5 Moderní doba.....	15
1.5.6 současnost.....	18
1.6 INTERPRETACE POHLEDU	21
1.6.1 Filozofie týkající se pohledu.....	21
1.6.2 Interpretace pohledu v umění v historickém kontextu.....	23
1.6.3 Interpretace pohledu v současném umění.....	23
2 PRAKTICKÁ ČÁST	27
2.1 INSPIRAČNÍ VÝCHODISKA	27
2.2 VOLBA VHODNÉHO MATERIÁLU A TECHNIKY	28
2.3 PRVNÍ PLASTICKÁ MALBA.....	29
2.4 DRUHÁ PLASTICKÁ MALBA	30
2.5 TŘETÍ PLASTICKÁ MALBA.....	31
2.6 REFLEXE	32
3 DIDAKTICKÁ ČÁST.....	33
3.1 VÝTVARNÝ ÚKOL.....	33
3.1.1 Didaktická struktura	33
3.1.2 Pojmově obrazová mapa k výtvarnému úkolu	35
3.1.3 Průběh výuky	35
ZÁVĚR.....	38
RESUMÉ.....	39
SUMMARY	40
SEZNAM LITERATURY	41
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	43
SEZNAM OBRÁZKŮ POUŽITÝCH V TEXTU	46
SEZNAM ZDROJŮ OBRÁZKŮ POUŽITÝCH V TEXTU	47
PŘÍLOHY	I

ÚVOD

Zrak je jedním z našich základních, mnohdy nepostradatelných smyslů, kterým můžeme vnímat okolní svět a komunikovat s ním. Právě umění již od svého počátku vychází z našeho pohledu. Již pravěký muž poprvé vytvořil mnoho jeskynních maleb, kterými dokumentoval, co ve svém okolí zahlédl. Lidstvo si tak postupně v průběhu času všimalo důležitosti očí a začalo tento orgán vidění různě zobrazovat a dávat tomuto symbolu různé významy.

Tato bakalářská práce si klade hned několik cílů. Prvním z nich je čtenáři podat obecný, avšak ucelený náhled na to, jak se v umění napříč stoletími symbol oka zobrazoval, jaká byla jeho interpretace a jak lze v současném umění lidský pohled uplatnit. Dalším cílem je vytvořit dílo, které by oko zobrazovalo a uplatňovalo by některou z interpretací. Posledním cílem je vytvořit didaktický úkol, který by využíval tématu „očí a pohledu“ a zároveň by se v něm uplatnila interpretace.

Teoretická část této bakalářské práce se nejdříve věnuje vizuálnímu vnímání jako takovému. Popisuje se zde princip vidění, a co oko dokáže vnímat. Další kapitola se věnuje důležitosti pohledu a očí v komunikaci. Další kapitoly se jsou zaměřeny na vysvětlení pojmu interpretace a současného umění. Hned poté následuje rozsáhlá kapitola zabývající se zobrazováním očí ve vizuální kultuře od pravěku až po současnost. Poslední kapitola teoretické části je zasvěcena detailnějšímu náhledu na interpretaci pohledu, ve které jsou mimo jiné popsány filozofická východiska interpretace pohledu, která ovlivnila nejen současné umění – feministická teorie pohledu a animistická teorie pohledu.

Praktická část se zabývá vytvořením díla, které uplatňuje zobrazování očí a jehož východiskem je zvolená interpretace pohledu, konkrétněji animismus. V této části bakalářské práce se nacházejí jak inspirační východiska k tvorbě práce, tak i zvolené techniky, postup tvorby ve fotografiích a závěrečná reflexe.

Poslední, didaktická část, se zabývá vymyšlením výtvarného úkolu pro žáky 1. stupně základní školy. Úkol je zaměřen tak, aby splňoval téma zobrazování očí a interpretace pohledu, a zároveň se v něm využil animismus.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 VIZUÁLNÍ PERCEPCE A OKO JAKO NÁSTROJ VIDĚNÍ

Zrakové vnímání patří mezi jedno z primárních způsobů, kterým člověk poznává svět kolem sebe. Podle Aumonta (2010, str. 11) se poznatkům o tomto lidském způsobu percepce svého okolí zabývalo několik teoretiků, umělců, filozofů a fyziků napříč stoletími.

Člověk díky vidění dokáže rozpoznat světelné podněty, jež se skládají z elektromagnetického záření. Lidské oko je často srovnáváno s fotografickými přístroji, avšak je mnohem výkonnější díky své mnohonásobně větší citlivosti. Je to dokonalý orgán, který dokáže automaticky regulovat směr pohledu (naší vůlí), dále sám zaostřuje a rozostřuje zornici, a v neposlední řadě zachová v obraze hloubkovou perspektivu pohledu. (Kulka, 2008, str. 96)

Vizuální percepce je podle Šikla (2012, str. 10-20) komplexním procesem, jehož cílem je rychle a efektivně získávat podstatné informace ze sledovaného okolí a následně je interpretovat. Zrakové vnímání člověka má však jisté limity. Zásadním z nich je ten, že některé druhy záření nejsou viditelné, příkladem může být rentgenové či vysokofrekvenční záření. Dalším limitem je pomalejší rozlišení po sobě jdoucích obrázků za sekundu, tedy 20 – 30 snímků v porovnání například s mouchou, která rozliší 250 – 300 obrázků. Lidské oko není schopno zachytit příliš intenzivní či velmi slabé světlo, nebo velmi rychlé nebo pomalé podněty. Přestože tato omezení se zdají být na škodu, pro člověka to má podstatný význam. Příliš mnoho silně vnímaných podnětů by vedlo k přetížení organismu.

1.1.1 PROCES VIDĚNÍ

Proces vidění stručně shrnul Šikl (2012, str. 77) tak, že oči zachycují světlo, jež v sobě nese údaje o objektech v našem okolí. Tyto informace jsou dále zpracovávány v mozku, přičemž je v celém procesu vnímání uplatněna psychická aktivita pozorovatele.

Vidění je tedy velmi komplexní proces, jehož součástí jsou nejen optické a chemické činnosti očí, ale i nervové činnosti v mozku. (Aumont, 2010, str. 12)

Oko je složitý, kulovitý orgán (nejen) lidského těla složený z rohovky, zornice, duhovky, čočky, bělma, sítnice se světločivnými buňkami, zrakovým nervem a okoohybnými svaly. (Šikl, 2012, str. 48). Optická činnost oka spočívá v tom, jak do něj proniká světlo a jak se dále promítá na zadní části oka, tedy na sítnici. Světlo, které v sobě nese určitou viděnou

informaci z okolí, vnikne do oka zornicí, která jeho množství reguluje, a dále prochází čočkou, která disponuje schopností akomodace, tedy že dokáže měnit své zakřivení, a tím lámat světlo. Při akomodaci dochází k tomu, že se zmenšuje či zvětšuje ohnisková vzdálenost, což v praxi znamená, že se oko dokáže přizpůsobit pohledu do dálky a do blízka. Světlo, které prošlo čočkou je tedy lomeno způsobem, aby se obraz mohl promítnout na sítnici. Tento promítnutý obraz je oproti realitě zmenšený a obrácený. (Kulka, 2008, str. 96 - 97).

Chemické činnosti v oku probíhají právě na sítnici, kde se nachází světločivné buňky zvané tyčinky a čípky, jež obsahují molekuly pigmentu s látkou rodopsin pohlcující paprsky. Rodopsin se poté dále chemicky dělí na další látky. Molekula pigmentu po ukončení tohoto rozkladu již není schopna pohlcovat další paprsky světla, neboť ji v danou chvíli chybí rodopsin. Aby k opětovnému pohlcování znovu došlo, je třeba, aby na molekulu paprsek nepůsobil, a tím dojde k opětovné tvorbě rodopsinu. V praxi to znamená, že aby se všechny molekuly rodopsinu obnovily, je třeba zůstat více jak půlhodinu ve tmě. To však není vždy možné, proto se polovina molekul dokáže obnovit během pěti minut. Poslední funkce, která zajišťuje vidění, je nervová činnost. Sítnicové receptory spolu s nervovými buňkami, které jsou spojeny synapsemi, tvoří spletitou síť, jež tvoří optický nerv. Tento nerv propojuje oko a mozek. Zpracování viděné informace probíhá ve všech zmíněných vrstvách a jedná se o velmi komplexní proces, který dodnes není vědci zcela do hloubky prozkoumán. (Aumont, 2010, str. 14 - 15)

1.1.2 CO LZE VNÍMAT

Lidské oko dokáže vnímat barvy, prostor, objekt a pohyb. K tomu je však zapotřebí získat jistou informaci z okolí za pomoci světla, které se od viděných objektů odráží.

Aumont (2012, str. 16-28) uvádí, že naše zrakové ústrojí registruje a dále interpretuje světelné jevy, které se pravidelně opakují. Tyto jevy mají spojitost se základními vlastnostmi světla, jimiž jsou intenzita, vlnová délka a šíření v prostoru a čase. Aumont konkrétněji zmiňuje to, že oko vnímá intenzitu světla (světlost), barvu (vlnovou délku), viditelné okraje (prostorové šíření světla) a interakci mezi světlostí a okraji (kontrast). Dále uvádí faktory, které podstatně ovlivňují naše zrakové vnímání a jsou tím tedy změny světelných jevů v čase, oční pohyby a časové faktory vnímání, kam se řadí pomalé a rychlé reakce.

Světlo jako takové lze vyjádřit intenzitou a vlnovou délkou. Při působení světla na povrch předmětu se světlo může od předmětu buď odrazet, procházet jím, anebo může být pohlcováno, avšak nejčastější jsou kombinace zmíněných efektů. (Šikl, 2012, str. 77)

Vnímání barev

Vlnová délka lidským okem viditelného světla se pohybuje od 370 – 730 nanometrů, což pro člověka znamená, že světlo v této škále má určité barvy, které člověk může vnímat. Těmito barvami jsou fialová, indigo, modrá, zelená, žlutá, oranžová a červená. Vnímaná barva však nezávisí pouze na hodnotě vlnové délky, ale je ovlivněna i dalšími fyziologickými a psychologickými faktory. Ve výsledku je tedy barva finálním produktem činnosti mozku a je konstruována myslí. Člověk dokáže rozlišit různé odstíny barev a i jejich jas a sytost. (Šikl, 2012, str. 43 - 44, 87)

Vnímání prostoru

Jedná se o složitý proces vnímání, během něhož se uplatňuje převážně kinetika, haptika a zkušenost např. s gravitací. Prostor tedy nelze vnímat pouze na základě vizuálních zkušeností a vjemů. (Aumont, 2010, str. 30)

Sítnicový obraz kvůli své zkreslenosti neobsahuje přesné parametry vzdáleností v daném prostoru, ale disponuje jistými indiciemi, které pozorovatel využívá při hodnocení uspořádání prostoru. Tyto nápovědi lze rozdělit do několika kategorií – zda obsahují informace o prostoru v sítnicovém obraze každého oka (monokulární) nebo srovnávají obraz z obou očí (binokulární), dále na statické a pohybové, sítnicové a v poslední řadě fyziologické (okohybné svaly a svaly řasnatého tělíska). Těmito indiciemi jsou konkrétněji lineární perspektiva, atmosférická perspektiva, gradient textury, výška v zorném poli, zakrytí, velikost promítnutého obrazu, paralaxa pohybu, binokulární disparita, akomodace avergence. (Šikl, 2012, str. 124 – 141)

Šikl (2012, str. 165) dále uvádí, že informace z indicií se shromažďují. Může však dojít ke konfliktu indicií, které vytvoří paradoxní vjem, který potom vede k očním klamům.

Naše představa prostoru se liší v závislosti na situaci, ve které se nacházíme a jaké činnosti vykonáváme. Některé vjemy budou jinak detailní a strukturované, změní se dominantní vjem a i jeho kontext v daných situacích. (Šikl, 2012, str. 119)

Vnímání objektu

Šikl (2012, str. 168) uvádí, že při vnímání objektu následují operace jako detekce předmětu (určení jeho polohy v zorném poli), dále diskriminace mezi více objekty (rozlišování objektu na základě detailnějších informací) a poslední je identifikace objektu (přesné rozpoznání a určení daného objektu).

Pro úspěšné vnímání objektu je nutná percepční organizace. Některé vjemy nejsou úplné, ale člověk dokáže na základě určitých zákonů či principů organizace tyto neúplné vjemy „doplnit“, nebo vjemy spojovat do určitých celků. Existuje zákon blízkosti (vnímání dvojice sousedních elementů jako celek), zákon podobnosti (seskupování elementů stejných vlastností – barva, tvar apod.) a zákon společného soudu (seskupování objektů, které se pohybují stejným směrem). Dalšími zákony, které se vztahují převážně k liniím a křivkám jsou zákony rovnoběžnosti, symetrie, dobrého pokračování (vnímání hladkých a spojitých linií je snazší, než vnímání přerušovaných a lomených linií), dále zákony uzavření (seskupení linií tvořící uzavřený tvar). Nově přibyly i zákony společné oblasti, spojenosti a synchronizace. Dalšími důležitými procesy je segmentace (rozdělení promítnutého vjemu na menší celky na základě nějaké stejné charakteristiky – barva, textura, pohyb) a oddělování figury od pozadí. Při o objektovém vnímání je důležité dále zohlednit perspektivu a také kontext, ve kterém je daný objekt vnímán. (Šikl, 2012, str. 170-173, 176, 179)

Vnímání pohybu

Aumont (2010, str. 40) uvádí, že vnímání pohybu je připisováno dvěma jevům. Prvním z nich jsou detektory pohybu nacházející se v systému vidění u sítnice. Druhým jevem jsou informace „*o našich vlastních pohybech umožňující nepřisuzovat vnímanému předmětu jeho zdánlivý pohyb, způsobený naším přemístěním nebo našimi pohyby očí.*“ (viz předchozí citace)

Existuje určitý práh vnímání pohybu, který ovlivňuje, kdy člověk pohyb zaznamená a kdy nikoli. Záleží na velikosti předmětu (větší předmět se musí pohybovat rychleji), na osvětlení a kontrastu (čím jsou obě položky silnější, tím je pohyb zřetelnější) a na okolí. (Aumont, 2010, str. 41)

Kromě skutečného pohybu lze vnímat i zdánlivý pohyb, jehož příkladem může být kreslená animace běžící kočky tvořena z jednotlivých snímků, které po sobě rychle navazují a tím tak dochází ke zdánlivému pohybu zvířete.

1.2 OČI, POHLED A KOMUNIKACE

Říká se, že oči jsou branou do duše. Lidé při rozhovoru udržují oční kontakt a kromě slov si vzájemně vyměňují pohledy, jež mnohdy řeknou více. Díky určitým způsobům, jak se někdo na druhého dívá lze snadno rozlišit, který z komunikujících je dominantní, kdo nejspíše lže nebo jak je druhá osoba emočně naladěna. Z toho vyplývá, že lidské „*oči jsou patrně nejpřesnějším a nejvíce prozrazujícím lidským komunikačním signálem, protože jsou ústředním bodem celého těla a zornice pracují nezávisle na naší vůli.*“ (Pease, 2008, str. 157)

Při pohledu do očí si lze všimnout jejich barvy. Web GrandOptical uvádí, že duhovka očí může mít různou barvu na základě množství pigmentu zvaného melanin. Tento pigment má hnědé, nažloutlé a načervenalé odstíny. Melanin se nachází i v kůži a vlasech. Čím tmavší jsou oči, tím více tohoto pigmentu je v nich obsaženo. Každý člověk má specifickou barvu očí. Mezi základní barvy, které oči mohou mít, patří hnědá, zelená, modrá, šedá a dále mix zmíněných odstínů. Velmi vzácným jevem v populaci je přítomnost heterochromie, tedy případu, kdy osoba má každé oko jinak zbarvené. Mnohem vzácnějším případem je výskyt dědičné poruchy zvaného albinismus, který způsobuje minimální tvorbu melaninu, jehož důsledkem je velmi světlá pokožka, vlasy a hlavně oči, jež mohou mít i narůžovělý odstín.

Podle Bergera (2016, str. 7) se člověk dívá svobodně, sám si vybírá, jak a kam svůj pohled nasměruje. Jeho nepřetržitý pohled nesleduje pouze jednu věc, ale přímo vztah mezi věcmi v jeho okolí a jím samým. Berger dále popisuje, že krátce po tom, co se člověk naučí dívat, tak pochopí, že i on sám může být viděn. Jeho následující citát toto tvrzení dokazuje: „*Oko druhého člověka se spojuje s naším vlastním zrakem, aby plně stvrdilo fakt, že jsme součástí viditelného světa.*“. Berger dále uvádí spojitost s viděním a mluveným dialogem, kdy se člověk vždy snaží vyjádřit „*jak dané věci vidí on sám*“ a jak „*dané věci vidí ti druzí.*“.

Komunikace pohledem

Sturken (2009, str. 59) uvádí, že dívání je souhrnem vztahových sociálních praktik, k nimž dochází jak mezi na sebe dívajícími se lidmi, tak i ve vzájemné vazbě mezi lidmi, předměty a technologiemi. Sturken dále popisuje, že dívání je pro jednotlivce multimodální aktivitou, tedy že se jedná o druh víceúčelové aktivity. Tím je zde myšleno to, že dívající se člověk nevnímá pouze samotné obrazy, ale i ty obrazy, které jsou v nějakém vztahu s prvotním obrazem. Příkladem zde můžou být v galerii vystavené obrazy, kdy jeden z nich ovlivní vnímání toho druhého. Dalším příkladem mohou být vytištěné obrazy na stejné stránce knihy. Sturken dále zmiňuje, že pozorovatel kromě daných obrazů vnímá i vlastní tělo, a i jiná druhá těla a to bez ohledu zda se jedná o vytvořené či přírodní objekty a entity. Dívající osobu jistým způsobem ovlivňuje i „*institute a sociální kontexty, v nichž se dívání odehrává.*“

Způsob pohledu dokáže vypovědět o emočním naladění dané osoby. Důležitým indikátorem jsou zornice, bělmo, pozice obočí a úhel sklonu hlavy při pohledu.

Podle Pease (2008, str. 162) je člověk jediným z primátů, který je vybaven očním bělmem. Jedná se o podstatnou vývojovou změnu a zásadním rozdílem mezi člověkem a primáty, kteří mají tmavé oči. Tato vývojová zvláštnost souvisí s tím, že u člověka se bělmo vyvinulo kvůli komunikaci, aby bylo vidět, kam člověk směřuje svůj pohled. U opic je naopak nutné, aby jejich pohled nebyl zjevný. Důvodem je to, že opice se živí i lovem, proto je pro ně důležité, aby jejich kořist neviděla jejich pohled, což zvyšuje šanci, že lov bude pro opice úspěšný.

Zornice se rozšiřují při pohledu na věci či osoby, ke kterým má člověk kladný, pozitivní vztah. Příkladem může být pohled na milovanou osobu. Rozšíření zornic je zjevné i ve chvíli, pokud člověk přijde k řešení nějakého problému. V reklamách (nejen) na kosmetiku se hojně využívá pohledu modelek s rozšířenými zornicemi, neboť zvyšuje jejich atraktivitu a tím více podněcuje diváka k nákupu produktu. Naopak k zúžení zornic dochází, pokud se daná osoba dívá na něco nelibého, anebo pokud zažívá negativní emoce jako hněv. (Pease, 2008, str. 158-159)

1.3 INTERPRETACE

Interpretaci chápeme výklad uměleckého díla na základě jeho obsahu, použité techniky tvorby a zasazením díla do různých kontextů. Cílem tohoto výkladu je divákovi pomoci

s pochopením daného uměleckého díla, proč jej umělec vytvořil daným způsobem a co tím zamýšlel. Interpretace tedy dané dílo nehodnotí po kvalitativní stránce, pouze se snaží objasnit veškeré významy a okolnosti samotného vzniku. Divák díky interpretaci dokáže dílo pochopit a projektovat do něho své vlastní zkušenosti, zážitky, myšlenky či představy. (Horáček, 1994, str. 27)

Sturken (2009, str. 55) o interpretaci obrazů hovoří tak, že v průběhu různých dob a na různých místech my samotní a ostatní lidé do obrazů vnášíme určité předpoklady při jeho čtení. Interpretace pak zkoumá tyto předpoklady, které v podstatě představují formální aspekty, kulturní a sociohistorické odkazy, kontexty při vystavování díla a jaké obrazy předcházely. Sturken dále uvádí, že právě interpretace a čtení obrazů, které jako my diváci provádíme, jsou důležité při dotváření kulturních hodnot. To, jak se na obrazy díváme, a jak zacházíme s jejich významy, do jisté míry ovlivňuje náš každodenní život.

1.4 SOUČASNÉ UMĚNÍ

Podle Turzové (2015, str. 16) je „*současné umění stále se měnícím, živoucím organismem*“. Autorka dále uvádí definici Normana Brysona, který uvádí, že charakter vizuální kultury je pro každou osobu rozdílná. Souvisí to s tím, že se zde prolínají jak historické způsoby vizuality, tak i ty, které jsou spojené se současným člověkem lišící se od těch historických. Dále se s těmito vizualitami prolínají i osobní a subjektivní možnosti a preference.

S pojmem současného umění se často zaměňuje pojem moderní umění. Moderní umění označuje umělecké tendence od konce 19. století až po 70. léta 20. století. Díky vzniku fotografie se umělci chtěli oprostít od realistického zobrazení a chtěli využít jiné způsoby, jak zobrazovat tehdejší svět. Experimentovali tak s výtvarnými prostředky a i s různými pojetími představ o světě. Po 70. letech 20. století se umělcům naskytly nové formy výtvarného vyjádření, jež se týkala médií a mediální tvorby. Umělci své umění v této době již nenazývali moderním, od kterého se distancovali, ale současným. Současné umění se označuje jako to nynější, avšak stále kolem jeho přesné definice dosud panují otázky i z řad odborníků. Proto je to, co člověk pokládá za současné umění na jeho uvážení. (Creation.cz, online)

1.5 ZOBRAZOVÁNÍ OČÍ VE VIZUÁLNÍ KULTUŘE A JEJICH VÝZNAM

O tom, že jsou oči pro lidstvo velmi důležité, svědčí i fakt, že se je pokoušelo vizuálně zachytit v různých podobách napříč stoletími. Také v literatuře se člověk snažil slovy zachytit a popsat, jaké oči jsou a jakou moc má jejich pohled. Výraznou stopu působení očí na lidstvo lze spatřit i v náboženstvích světa, kdy se oko dokonce spojovalo s bohem nebo dokonce i se zlými silami.

1.5.1 PRAVĚK

V pravěku se na území Blízkého východu, Íránu, Íráku a Sýrii objevovaly kamenné korálky, na jejichž povrch byl zdoben kruhovými motivy malých oček. Jednalo se o kameny jako chalcedon či onyx, které se do této podoby vybrušovaly. Takto zdobené kameny se používaly i jako platidlo. Příkladem přírodních korálek s očima jsou tibetské „dZi“, jež má svému nositeli přinášet štěstí. (Kyselková, 2012, str. 16)

Obrázek 1 Skleněný korálek s očky z Více-
nic, typ 531 okres Klatovy

Kromě kamenných korálek se v pravěku objevovaly dokonce skleněné korálky s očima, jež se v té době nacházely v Evropě, Asii i v Africe. Nejstarší korálky s očima pochází z Mezopotámie z let 1600 před Kristem. Další nejstarší nálezy pochází z Egypta. Výskyt korálek s očky lze v této době nalézt i v mykénské kultuře a později i v Itálii. (Kyselková, 2012, str. 17)

Korálky s oky plnili estetickou funkci, tak i symbolickou. Jejich nositel je mohl používat jako ochranný talisman či jako předmět používaný k rituálním obřadům. (Kyselková, 2012, str. 29)

Ve spojitosti se skleněnými korálky s očima jsou do současnosti známé takzvané „nazar amulety“ či „nazar korálky“, často označované i jako „evil eyes“ tedy „zlé oči“ či „zlý pohled“. Slovo nazar pochází z arabštiny a překládá se právě jako „pohled“. V Turecku se tak tímto slovem označovalo oko Boha Nebe, jenž byl považován za vládce dobrých sil a disponoval azurově

Obrázek 2 Nazar korálky/amulety

modrýma očima. Proto se tyto závěsné či navlékací korálky nosily jako ochranný talisman před zlým, uhrančivým pohledem. Tuto ochranu navíc zdůrazňovala právě modrá barva. Zajímavým protikladem k ochraně za pomoci modrých korálek s očima je fakt, že v Turecku a dalších dnešních muslimských zemích jsou některými obyvateli modré oči stále brány jako špatné znamení, jenž nosí neštěstí, a mohou člověka proklít. (ČT24, online)

1.5.2 STAROVĚK

Egyptské umění se v malbách a reliéfech vyznačovalo zobrazováním lidské figury kombinovaným pohledem, tedy že trup byl zepředu, hlava z profilu, oko zepředu a dolní končetiny z profilu. (Šamšula, 1994, str. 80)

Egyptští umělci oko znázorňovali zjednodušeně – nejčastěji se skládalo ze dvou linek, které se svými konci spojovaly a vytvářely tak podélný ovál se zašpičatělými konci, které tvořily oční koutky. Uvnitř se nacházel vybarvený půlkruh znázorňující zornici. Běžně na některých zobrazených očích byla linka vnějšího koutku protažena, jednalo se o zvýraznění dobového líčení očí. Lurker (2003, str. 134-35, 205) uvádí, že oko bylo pro Egyptany velmi důležitým symbolem. Bylo spojeno s vladařskou mocí a symbolem ohně. V Egyptské kultuře se používal amulet zvaný „vedžat“, jenž právě vyobrazoval oko. Tento amulet chránil před uhrančivým pohledem a často se objevoval v hrobkách. Na levou stranu rakve se dokonce zobrazoval pár očí, aby mrtvý posléze mohl vidět při cestě do nebe. Oční symbol vedžat zároveň představoval symbol zvaný „Horovo oko“ nebo také „měsíční oko“. Lurker (2003, str. 80-81, 175-76) dále popisuje, že Egypťané věřili, že slunce a měsíc jsou očima boha Hora. Jeho levé oko představovalo měsíc – odtud označení měsíčního oka. Jeho pravé oko, „sluneční oko“, se však později začalo označovat jako „Reovo oko“. Podle legend se Reovo oko mohlo samovolně pohybovat a dokonce ničit zlé nepřátele.

Obrázek 3 Horovo oko, detail malby

Zajímavé zobrazení očí v Mezopotámii je na soškách nalezených v budově přezdívané „Chrám očí“, v originále „Eye temple“, v Tell Braku. Jedná se o stylizované antropomorfní figurky s nadpřirozeně velkýma očima. Sošky jsou vytesány z kamene a nejspíše se do chrámu nosily jako obětina. Některé figurky mají více párů očí, další jsou zobrazeny se šperky a nebo jako v tomto případě s dítětem. Většina mezopotámského umění zobrazuje široké oči, které jsou spojeny s pozorností k bohu. (The Metropolitan Museum of Art, online 1)

Obrázek 4 Idoly s očima - Tell Brak, 3700-3500 př.n.l.

Umění starověkého Řecka zahrnovalo i užitou tvorbu keramických nádob. Nejrozšířenější byly různé druhy pohárů, jež byly určeny jak na pití, tak i na obřadní účely. Motiv očí lze vidět na tomto terakotovém poháru znázorňující souboj Thesea s Mínotaurem. Dle webu Metropolitaního muzea (online 2) je výjev doprovázen diváky - mladíkem a dívkou. Symboly očí zde představují ono diváctví.

Obrázek 5 Terakotový pohár s očima, 530 př.n.l.

S pohledem je v řecké mytologii spojována postava Medusy, jedna z bytostí označovaných jako Gorgony. Jednalo se o bytosti odpudivého vzhledu. Měli rozštěpený obličej, zvířecí uši a z úst jim trčely kly. Místo vlasů měly na hlavě hady, jež se neustále kroutili a syčeli. Šupinatá těla Gorgon byly obdařeny křídly a pěstmi z kovu. Pouze jediná ze tří sester Gorgon, Medusa, byla smrtelná. Při pohledu na Medusu každý zkameněl hrůzou. Medusu nakonec zabil hrdina Perseus. (Houtzager, 2003, str. 100)

1.5.3 STŘEDOVĚK A RENESANCE

Ve středověkém a i renesančním křesťanském umění se symbolika očí zobrazuje v několika způsobech, jež se vždy vztahují ke křesťanské mytologii a ikonografii. Prvním z nich je „Boží oko“, které představuje Boha Otce. Tento symbol oka se používal před tím,

než byl Bůh vyobrazován jako člověk. Stejný symbol se používal i v renesanci, avšak oko bylo opatřeno trojúhelníkem, což naznačovalo Nejsvětější trojici. (Hall, 1991, str. 311).

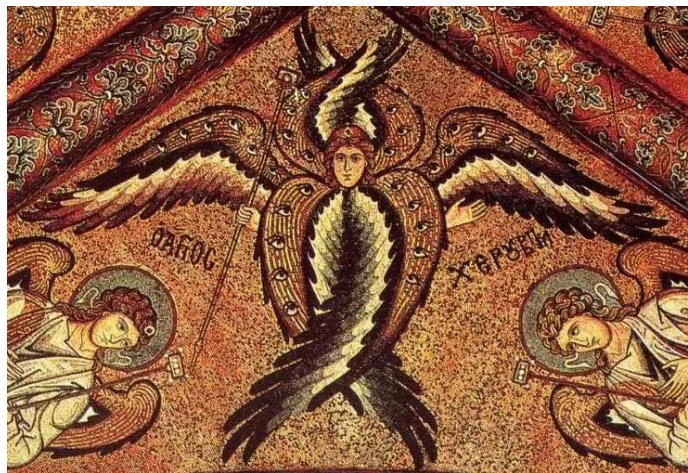
„Oko Boha je obrazem jeho přítomnosti a všeprohledajícího vědění. Oko uprostřed sluneční svatozáře tedy značí Boha, oko v Boží ruce znamená jeho všemohoucí moudrost, oko v trojúhelníku symbolizuje moudrost svaté Trojice.“ (Heinz-Mohr, 1999, str. 184)

Boží oko v trojúhelníku můžeme vidět i na obraze „Večeře v Emauzích“ od renesančního malíře Pontorma. Zajímavostí je, že podle popisu obrazu na stránkách galerie Uffizi (online), v níž je obraz vystaven, bylo Boží oko v trojúhelníku posmrtnou přemalbou staršího zobrazování Nejsvětější trojice, a to trojité tváře, která však byla protireformací zakázána.

Obrázek 6 Detail obrazu: Pontormo - Večeře v Emauzích, 1525

Druhým způsobem zobrazování očí je skrze mýtické postavy křesťanské ikonografie, které disponovaly několika páry očí navíc. Royt (2006, str. 20-21) uvádí, že andělé měli určitou hierarchii. Mezi nejvýše postavené patřili serafové, cherubové a trůnové. Právě cherubové a trůnové disponovali větším množstvím očí. Cherub byl zobrazován s hlavou a rukama, dále s několika páry křídel, které byly osázeny očima. Trůnové, či jiným názvem ofanim, se zobrazovali jako do sebe složená červená kola s velkým množstvím očí po jejich obvodu, mající křídla. Z těchto „po obloze jedoucích“ bytostí vyzařovaly čtyři plameny.

Obrázek 7 Cherub - Katedrála v Cefale, Sicílie, 12. stol

Zajímavým způsobem zobrazení očí se nachází na obraze svaté Lucie od Francesca del Casso. Světice na obraze se dívá na oči, které rostou na stonku. Hall (1991, str. 311) uvádí, že právě „oči na míse nebo na stonku jsou atributem Lucie.“. Lucie byla historickou osobou, mučednicí, která zesnula během pronásledování křesťanů okolo roku 304. O Lucii se traduje legenda, kdy dívka z vděčnosti za zázračné uzdravení její matky věnovala chudým svůj majetek. To však rozhořčilo Luciina snoubence, který ji udal jako křesťanku. Lucie byla mučena hrůznými způsoby, ale vždy přežila. Zemřela až po té, co ji do hrdla vrazili dýku. Jejími základními atributy jsou dýka a palmová ratolest. Dalšími symboly jsou lampa a oči - nejspíše jako narážka na její jméno, jež znamená „světlo“. Až v průběhu času vznikla legenda, která vysvětlila původ atributu očí. Údajně si své oči Lucie vyloupala sama, aby je pak poslala svému nápadníkovi, který se na ně mohl neustále dívat. Lucie je patronkou zraku. (Hall, 1991, str. 253-254)

Obrázek 8 Detail obrazu: Francesco del Cossa – Svatá Lucie, 1473/1474

1.5.4 NOVOVĚK

Vrátíme-li se zpátky k zobrazování Božího oka v trojúhelníku, i v novověku se tento symbol často objevoval. Boží oko bylo roku 1782 použito při návrhu rubové strany „Státního znaku Spojených států amerických“ a později také na jednodolarové bankovce. Symbol Božího oka v trojúhelníku je do současnosti spojován se spolkem „iluminátů“, původně založeným v Bavorsku. Tento spolek trval od roku 1776 do roku 1787 a vycházel z myšlenek „svobodného zednářství“, které Boží oko používalo ve spojitosti se zobrazením Nejvyššího architekta – Boha. (Wilson, online)

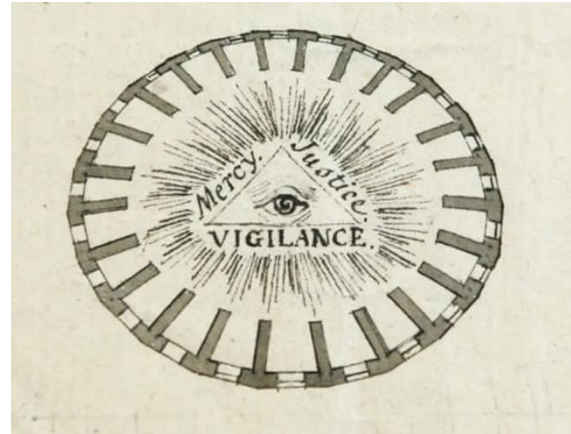

Obrázek 9 Detail: Boží oko na jednodolarové bankovce

Ilumináti a svobodní zednáři patří mezi utajované spolky vycházející z náboženství. Tyto spolky se snažily o jakési „osvícení“, nápravu tehdejší podoby světa. Ilumináti již zanikli, avšak do současnosti existují konspirační teorie o jejich trvání a spojením s vlivnými osobnostmi světa. Svobodní zednáři však existují dodnes a jejich cílem je morálně a intelektuálně zlepšit svět.

Znak Božího oka (oka Prozřetelnosti) na americké jednodolarové bankovce a na Státním znaku Spojených států je interpretuje, podle volného překladu, následovně: „Nedokončená pyramida měla symbolizovat „sílu a trvání“ a 13 úrovní mělo představovat 13 původních amerických států. Oko Prozřetelnosti bylo konvenčním symbolem pro vstřícný Boží dohled nad tímto rodícím se národem.“ (Wilson, online)

Wilson ve svém článku dále ve spojitosti s okem Prozřetelnosti zmiňuje také „*Deklaraci práv a občana*“ od Jacquese-Françoise Le Barbiera, která vznikla v roce 1789. Oko bylo vyobrazeno v horní části a sloužilo zde jako jakýsi dohlížející nástroj rozumu nad nově rovnostářským státem. Dále autor článku uvádí logo pro nové revoluční vězení zvané „panoptikum“. Toto vězení, které v roce 1794 vymyslel britský filozof Jeremy Brethan, mělo za cíl umožnit nepřetržitý dohled na všechny cely. Logo tohoto vězení,

Obrázek 10 Willey Reveley - Panoptikon podle Jeremyho Benthana, 1794

které vytvořil architekt Willey Reveley, obsahovalo právě „*oko Prozřetelnosti – dnes považováno jako symbol neúprosného pohledu soudcovské spravedlnosti – obklopené obklopené slovy "Mercy" (milosrdenství), "Justice" (spravedlnost) a "Vigilance" (bdělost).*“

1.5.5 MODERNÍ DOBA

Oči jako takové nejvíce fascinovali surrealisty první poloviny 20. století, kteří je zobrazovali různými způsoby – ať už napřímo realisticky či symbolicky naznačené skrze jiné, podobné útvary tvořící oči. Surrealisté ve svých malbách vyobrazovali jak otevřené oči, tak zavřené. Hlavním představitelem tohoto směru byl Salvador Dálí, v jehož dílech lze nalézt jak otevřené, tak zavřené oči. V jeho nejznámějších obrazech jako jsou „*Perzistence paměti*“ či „*Velký masturbátor*“ jsou zobrazené části profilu obličeje právě se zavřeným okem s řasami. Dalí kromě obrazů spolupracoval na několika experimentálních filmech. Jedna

z jeho spoluprací byla s americkým hollywoodským režisérem Hitchcockem, který potřeboval od Dalího vytvořit jakousi snovou sekvenci pro film zabývající se psychoanalýzou „Rozdvojená duše“ z roku 1945. Příběh je o tom, že psychiatřka se zamiluje do svého vedoucího, který však trpí amnézií a možná je vrahem. Aby se domněnka potvrdila či vyvrátila, musí psychiatřka analyzovat sny svého vedoucího. Dalího snová sekvence měla v původním plánu trvat dvacet minut, ale

Obrázek 11 Dalího scéna z filmu Rozdvojená duše, 1945

spoustu scén bylo vystřiženo či se vůbec nenatočilo kvůli náročné realizaci. Ve filmu se nakonec uchovala pouze třiminutová scéna, která zobrazuje rozhovor psychiatřky s pacientem ležícím na lehátku. Záběr se postupně rozpíjí, až se objeví Dalího oči vznášející se ve vzduchu, které se postupně promění v malované závěsy s očima, jež rozstříhá nějaký muž. (Carrigan, online)

Jakýsi symbolický způsob, jak někteří surrealisté zobrazovali oči, bylo pomocí tvarů, jež oči připomínaly, avšak přímo o oči se jednat nemuselo. Interpretace zde záležela na pozorovateli obrazu a v jeho nevědomí. Detail obrazu „Okno mlčení“ od Maxe Ernsta zobrazuje takovéto oční útvary. Umělec do obrazu zapojil prvky náhody, aby tak osvobodil nevědomí. Dosáhl tím tak, že na plátno otiskával skličko s barvou. Takovýto otisk vytvořil

Obrázek 12 Detail obrazu: Max Erns - Okno mlčení, 1944

zajímavé textury, které dále Ernst „přepřacoval do podoby připomínající exotické zemské útvary, rostliny, architektonické fragmenty a podivné "oči ticha", na něž odkazuje název. Tyto prvky společně evokují Evropu v troskách a umělcovy vlastní zkušenosti s násilím, internací a vycestováním.“ (Kemper Art Museum, online)

Další surrealistický malíř René Magritte namaloval roku 1929 osamocené lidské oko přes celé plátno obrazu. Víčka očí, koutek očí a i bělmo jsou zobrazeny realisticky díky modelaci a stínování. Vytváří tak trojrozměrnou iluzi tvaru, která je však v kontrastu s plochým prostorem oblohy s mraky, jež se nachází v duhovce oka. Zobrazená obloha spíše připomíná pohled z okna, než jako zrcadlený odraz na povrchu oka. Obraz na diváka působí znepokojivě, neboť se zdá, že je obrazem pozorován. Zároveň se divák dívá skrz oko, jež působí prázdňě. Téma očí bylo pro surrealisty velmi fascinující díky „jeho hraničnímu postavení mezi vnitřním, subjektivním já a vnějším světem.“ (MoMa, online 1)

Obrázek 13 René Magritte - False Mirror, 1929

Pop-artový umělec Roy Lichtenstein využíval ve svých dílech komixový styl malby/kresby. Oči v jeho dílech jsou stylizovány do tohoto výtvarného typu, jež se využíval v masmédiích. Některé z jeho děl zobrazují velmi abstrahované postavy s ústředním motivem oka a dalšími atributy. Takovým příkladem je dílo „Dvě figury, Indiáni“. Umělec zde sjednotil všechny atributy indiánů, které si člověk s touto kulturou dokáže propojit. (Philips, online)

Obrázek 14 Roy Lichtenstein - Dvě figury, Indiáni, 1979

Opakem abstrahovaných očí Lichtensteina byly hyperrealistické, fotorealistické oči na plátnech Chucka Close. Tento umělec, který v 60. letech odmítal malovat v duchu tehdy oblíbeného abstraktního experionalismu, trpěl slepotou na tváře a nebyl tak kvůli tomu schopný si zapamatovat obličej druhých lidí. Proto si našel způsob, jak se s tímto deficitem vyrovnat – začal malovat velmi detailní portréty osob, které v jeho životě byly důležité a jejichž tváře nechtěl nikdy zapomenout. (Kilcrease ,online)

Obrázek 15 Detail obrazu: Chuck Close - Mark, 1978-79

1.5.6 SOUČASNOST

Jako tomu bylo v historii, i v současnosti se oči zobrazují buď realistickým způsobem, anebo jsou různě abstrahovány. Mnoho typů zobrazení očí z předešlých staletí se v současnosti znovu objevuje a je nadále v určité míře pozměněno. Současná vizuální kultura pracuje s různými koncepty a významy, které se mohou neustále proměňovat. Zároveň se objevují nové prostředky zobrazování.

Na počátku nového milénia umělkyně Louise Bourgeois vytvořila bronzovou sochu čtyř očí, jež do sebe vzájemně zapadají a tvoří jakýsi zvlněný mrak popřípadě pomyslnou vlnu na vodní hladině. Dle popisu díla „*Eyes*“ na webu venkovního muzea Storm King Art Center, kde je socha umístěna, je povrch bronzového objektu dotvořen patinou z dusičnanu stříbrného. Samotné zornice očí jsou z elektrických světel, které se dají v noci rozsvítit. Bourgeois se zabývala tématem pohledu - přáním být viděn a zároveň pozorovat druhé. Na webu muzea je přidána citace samotné autorky díla, která ve volném překladu zní následovně: „*Téma očí mě zaměstnává již mnoho desetiletí. Vždycky jsem říkala, že slovy můžete říkat, co chcete, ale Oči nikdy nelžou. Oči jsou metaforou pravdy, o kterou mi jde. Ať už je to Oko, které vidí realitu věcí, nebo je to Oko, které vidí svět fantazie... V tomto [díle] se vyjadřuje kvalita vašich Očí a síla vašich Očí... Žijí ve vizuálním světě, kde jsou mé Oči vším.*“

Obrázek 16 Louise Bourgeois - Eyes, 2001

Americký umělec a sochař Tony Tasset vytvořil v roce 2001 sochu realistické lidské oční bulvy s názvem „*Big-Eye*“. Podle popisu na webu umělce je tento objekt vyroben z polystyrenu, latexu, cementu a je pomalovaný akrylovými barvami. Objekt koule má průměr 60 palců, což přibližně odpovídá 1,5 metru. V roce 2007 umělec vytvořil mnohem monumentálnější zvětšeninu stejného oka, nazvaného jako „*Eye*“, která měla obvod 452 palců, tedy necelých

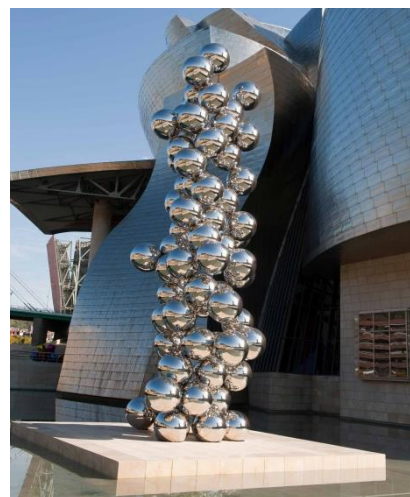
Obrázek 17 Tony Tasset - Eye (Chicago), 2007

11,5 metru. Gigantická socha byla vyrobena ze sklolaminátu, oceli, pryskyřice a pomalována byla olejovými barvami. Laumeier Sculpture Park, pro který byla socha oka vyrobena, uvádí na svém webu, že Tasset tímto dílem vytváří jakési napětí mezi pohledem samotného obřího oka hledícím přes krajinu a pohledem samotného diváka. Napětí je umocněno tím, že oko nikdy nemrká a je neustále vševidoucí. Předlohou pro vytvoření díla bylo umělcovo vlastní oko. Výběr lidského oka není náhodný, jedná se o velmi jedinečnou a symbolickou část těla, která je pro všechny lidi společná. Tasseta zajímá, jak se lidé zapojují a jak vnímají dané dílo. Obří oko bylo dále v průběhu let instalováno do veřejného prostoru ve městě Chicago a později v Dallasu.

Zobrazení oka a pohledu samotného diváka

Zajímavým způsobem, jak v díle zobrazit divákův pohled a oči je díky využití zrcadlových či skleněných ploch. Díky této formě lze objektivně zobrazit pohled a zároveň pozorovat jeho případnou deformaci, kterou způsobuje tvar zrcadlového objektu. Takovou metodu využili umělci jako Anish Kapoor nebo Jeff Koons.

Dílo „*Vysoký strom a oko*“ se skládá ze 73 reflektivních koulí, jenž jsou na sebe umístěny ve třech osách. Toto dílo je jedním z dalších umělcových objektů, které jsou založeny na matematickém a strukturálním principu. Zrcadlový povrch koulí odráží obrazy okolních objektů, které zároveň láme a deformuje. Tím pak rozpouští formu a prostor. Anish Kapoor tímto dílem vypovídá, že naše vidění a vidění světa je nestabilní a pomíjivé. (Gugenheim muzeum Bilbao, online)

Obrázek 18 Anish Kapoor - Vysoký strom a oko, 2009

V roce 2015 Jeff Koons představil svoji novou sérii děl, která se vyznačovala propojením a dialogem s umělci minulosti. Umělec nainstaloval na přední stranu slavných děl minulosti skleněnou, modrou kouli na hliníkové poličce. V kouli se tak odráží jak divák, tak i dílo. Spojení však vzniká i

Obrázek 19 Detail díla: Jeff Koons - Hledící se koule (Manetova Snídaně v trávě), 2014-15

Trend emotikonů očí na sociálních sítích

Oči se v současnosti frekventovaněji zobrazují jako symboly zvané emotikony, které lze najít na klávesnicích všech chytrých mobilních telefonů a tabletů. Tyto emotikony představují malé obrázky zobrazující různou škálu obličejů, předmětů či jiných tvarů. Využívají se v textových zprávách jako sms či v konverzacích zvaných „chat“ na sociálních sítích jako je Facebook, Messenger, WhatsApp, Instagram, Tiktok či Twitter. Slouží buď jako rychlá zkratka pro dané slovo, které zastupují, anebo jako indikátor vyjádření určité emoce, nebo mají napomoci k vytvoření určitého kontextu, který pouze ze psaných slov není hned patrný. Emotikon je složen ze speciálního kódu tvořeného interpunkčními znaky, čísly a písmeny. Tento kód je posléze převeden na daný obrázek. Tyto malé obrázky se na různých zařízeních a na různých webových stránkách či aplikacích mohou lehce vizuálně lišit. (Rexter.cz)

Emotikon očí existuje ve čtyřech variantách – první z nich je jedno doširoka otevřené oko, jenž se dívá přímo směrem z obrazovky ven na toho, kdo text píše a zároveň pak na toho, kdo jej čte. Druhým symbolem jsou dvě oči, jejichž zornice i duhovky jsou zúžené a směřují na jednu stranu, tzv. „side eye“ neboli „boční pohled“. Třetím emotikonem zobrazující oko je modrý korálek „evil eye“ tedy „zlé oko“ nebo také jako „amulet Nazar“. Posledním a zároveň nejméně známým symbolem je oko v bublině pro řeč, tedy „eye in speech bubble“, které má podle webu Emojipedia „reprezentovat organizaci proti šikaně, a byl vydán ve spolupráci s Radou pro reklamu v rámci kampaně *I Am A Witness* (pozn. autorky: česky - *Jsem svědkem*).“

Obrázek 20 Emotikony očí v prostředí aplikace Messenger na zařízení s iOS

Podle vlastního výzkumného šetření v rámci komunikace s mými přáteli a blízkým okolím jsem zjistila, že ze zmíněné čtveřice emotikonů je nejvíce používán symbol bočního pohledu, poté široce otevřené oko, úplně minimálně je využíván modrý korálek s okem a na posledním místě je oko v bublině pro řeč, kterou nikdo z dotázaných neznal. Všichni respondenti se shodli, že pokud emotikony očí používají, tak samozřejmě v kontextu spojeném s viděním, dohledem nebo s očima. Dále zmiňovali, že tyto symboly mohou výstižně vyjádřit emoce nadšení, překvapení či šoku („rozzářené oko“, „vytřeštěné oko“, nebo „oči těkající pohledem ze strany na stranu“). Následovali názory na použití bočního pohle-

du ve spojitosti s tím, když psali něco sarkastického či ironického, anebo když nevěřicně reagovali na zprávu, která podle nich nebyla pravdivá. Boční pohled se dále používá při zdůraznění napětí či těšení se na něco, anebo jako úhybný pohled pokud člověk chce vyjádřit stydlivost. Vyskytli se také respondenti, kterým emotikon široce otevřeného oka přišel děsivý, takže jej v takovémto kontextu párkrát použili. Oko na modrém korálku se používá spíše jen jako symbol ochrany před zlými silami, anebo v kontextu, kdy daná osoba chce někomu naznačit, že se zajímá o alternativní mystický životní styl.

1.6 INTERPRETACE POHLEDU

Podobně jako je tomu u jakékoli jiné interpretace, i při interpretaci pohledu v umění je důležitý kontext, ať už historický, sociální či jiný. Pohled v umění můžeme rozlišit na dva způsoby. Prvním je takový pohled, kterým disponuje zobrazovaná figura v obraze – tedy ten, který na základě mimiky, gestiky a případně i posturiky portrétovaného zachycuje jeho emoční naladění. Při tom je však důležité vnímat i další aspekty, které se s portrétovaným vážou, např. prostředí, ve kterém je zasazen, atributy a symboly, které jej obklopují, a v neposlední řadě i účel celkového zobrazení a kontext. Obecným příkladem, kdy je nutná znalost historického kontextu, mohou být ve středověku zobrazené madony, které by mohl pozorovatel neznalý biblické ikonografie označit pouze za ženu s dítětem. Vrátime-li se zpět k prvnímu typu interpretace pohledu, takovýto způsob se uplatňoval i v historii.

Další interpretace pohledu si „hraje s divákovým pohledem“ a zjišťuje, jak divák nad daným problémem uvažuje, jak jej vnímá. Příkladem zde mohou být umělecká díla, která využívají prvky vizuálních iluzí a deformují tak divákův pohled.

Zobrazování očí v souvislosti pohledu bylo v historii spjato převážně s dohledem vyšších mocných nadpřirozených sil. Tato myšlenka se projevovala napříč náboženstvími různých kultur a mohla mít mnohdy až animistický nádech.

1.6.1 FILOZOFIE TÝKAJÍCÍ SE POHLEDU

Tématem pohledu se zabývalo i několik filozofických teorií, které dále do jisté míry ovlivnily podobu nejen současného umění, ale celkově smýšlení o společnosti.

Foucault a moc

Teoretik a filozof Michel Foucault přišel s teorií, kdy je pohled spojován s mocí v moderních státech a politických institucích. Jedná se o dohled a regulaci nad občany. Důleži-

tým způsobem, jak tento dohled a regulaci lze v moderním politickém státu uskutečnit je skrze fotografie. Stát a korporace může určovat, co se občanům bude skrze fotografie ukazovat a co nikoli. (Sturken, 2009, str. 112-113)

Další důležitou Foucaultovou myšlenkou moci a pohledu je tzv. „*panoptismus*“. Myšlenka vychází z popisu vězení panoptikon navrženého anglickým reformátorem Jeremym Benthanem, které bylo specifické tím, že jeho způsob stavby umožňoval neustálý dohled nad vězni tak, že dozorcí vidět nebyli. Bylo to zapříčiněno pečlivým zakrytím pozorovacích míst dozorců tak, aby se nedala určit přítomnost dozorců. To vedlo k tomu, že vězni měli neustálý pocit dohledu, přestože je v danou chvíli žádný dozorce nesledoval. „*To, že si představovali, že je někdo pozoruje, je tak udrželo v poslušnosti. Podle Foucaulta skutečnost, že vězni panoptikonu přijali postavu dozorce za danou, změnila jejich chování a stali se pozorovanými subjekty i tehdy, kdy se nikdo nedíval.*“ (Sturken, 2009, str. 114)

Na stejném principu v dnešní době fungují všudypřítomné kamerové systémy, k nimž jsme si zachovali vztah neustálého dohledu, i když samotná kamera nemusí být zrovna zapnuta. (Sturken, 2009, str. 114-115)

Laura Mulvey a „Mužský pohled“

Filmařka a kritička Laura Mulvey sepsala v roce 1975 stať „*Vizuální slast a narativní film*“, která vychází z psychoanalýzy a zabývá se tím, jak se díky filmu změnily způsoby vidění a potěšení z dívání se. Mulvey rozvíjí myšlenku, že film je tvořen trojím mužským pohledem – mužským kameramanem, mužem-divákem a mužským hercem. (Oates-Indruchová, 1998, str. 116)

Mulvey ve spojitosti s psychoanalýzou a díváním se zmiňuje pojem skopofilie, tedy slast z dívání se. Tento pojem v psychoanalýze vymezil už Freud jako jeden ze sexuálních pudů nezávislých na erotogenních zónách. „*V této době dává skopofilii do souvislosti s pojmáním ostatních lidí jako objektů a jejich podrobením ovládajícímu a zvědavému pohledu. ...V extrémní podobě se může ustálit v perverzi a stvořit obsedantní voyeury a šmíráky, jejichž jediné sexuální uspokojení pochází z dívání se – v aktivním, ovládajícím smyslu – na zpředmětněnou jinou osobu.*“ (Oates-Indruchová, 1998, str. 120)

Ve filmu je ženská postava chápána jako objekt mužského pohledu a je tak vystavována. Žena je stylizována tak, aby splňovala určité mužské fantazie a vyvolávala v mužských pozorovatelích touhu. Muž-divák se s mužským hercem protagonistou, který ženu pozor-

je, může identifikovat. tak přenáší pohled muže –diváka, který se s hercem identifikuje. (Oates-Indruchová, 1998, str. 123-125)

1.6.2 INTERPRETACE POHLEDU V UMĚNÍ V HISTORICKÉM KONTEXTU

V historickém kontextu hrála interpretace pohledu jako takového svou roli převážně při zobrazování portrétovaného a jeho pohledu na diváka, který obraz sledoval. Pohled portrétovaného se dal interpretovat na základě jeho mimiky či gestiky, které dopomohly k určení jeho emočního stavu. Dále se při interpretaci zohledňovaly i různé v obraze zobrazené atributy, symboly a prostředí. Důležitým faktorem byl i kontext, v jakém se dané zobrazení utvářelo. Příkladem mohou být ve středověku zobrazené madony, které by mohl pozorovatel neznalý biblické ikonografie označit pouze za ženu s dítětem.

Co se týče zobrazování očí v souvislosti pohledu, jednalo se převážně o dohled vyšších mocných nadpřirozených sil. Tato myšlenka se projevovala napříč náboženstvími různých kultur a mohla mít mnohdy až animistický nádech

1.6.3 INTERPRETACE POHLEDU V SOUČASNÉM UMĚNÍ

Pro současné umění lze velmi efektivně využít interpretaci pohledu skrze feministickou teorii. Další teorii, kterou lze uplatnit v současném umění, a která v posledních letech nabírá na oblíbenosti, je animismus, který ovlivnil i mě k tvorbě této bakalářské práce a převážně její praktické části tvorby plastických maleb.

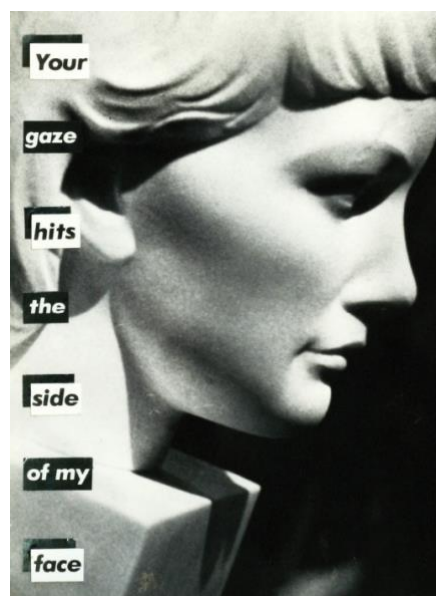
Feminismus

Počátky feministického umění sahají přibližně na začátek 60. let 19. století. Vývoj feministického umění byl ve své podstatě podobný tomu, jak se vyvíjelo ženské hnutí za lidská práva. Rozlišují se tři zásadní období feministického umění, které nenavazují přesně na sebe, ale mohou se prolínat či existovat vedle sebe. První období (60. léta) se zabývalo zrovnoprávněním ženského umění a práv ke vztahu s modernistickými formami jako byla abstrakce, která do té doby byla připisována pouze mužům. Poté nastala mnohem radikálnější druhá fáze, jejímž zájmem bylo distancovat se od mužů a prosadit myšlenku toho, že žena a její esenciální ženskost je spojena s přírodou, a že je důležité tento koncept dále vyjadřovat. Zároveň se v této době feministické umělkyně snažily vyzdvihnout dekorativní umění a různé typy řemesel, jež jsou spojovány právě se ženami. V polovině 70. let, tedy v posledním období, nastala jakási skepse vůči rovnocennosti, která byla hlavním tématem prvního období, a izolace, jež nastávala v druhém období. Umělkyně přijaly fakt, že

postavení ženy v dosavadní patriarchální společnosti nelze snadno změnit. V této době nastala kritika obrazů vysokého umění i masové kultury na základě tzv. „*politiky zobrazování*“. Žena byla považována za jakýsi symbol mužské touhy, což se projevovalo v dosavadním zobrazení ženy jak v galeriích v rámci aktu, tak i na titulních stranách módních časopisů. (Foster, 2015, str. 614)

Právě poslední fáze feministického hnutí se věnovala tématice pohledu, konkrétněji „*mužským pohledem*“, kterým se z počátku zabývala filmařka a kritička Laura Mulvey ve své esaji „*Vizuální slast a narativní film*“. (Foster, 2015, str. 616)

Jednou z feministických umělkyní třetí vlny byla právě Barbara Kruger, jež vytvářela sérii feministických plakátů, které obsahovaly slogany týkající se problémů, jimiž se feminismus zabýval. Plakát „*Tvůj pohled mě bije do tváře*“ je výpovědí o tom, co s ženou udělá mužský pohled. Socha ženy symbolizuje jakoukoli reálnou ženu, která je nepříjemným a majetnickým pohledem muže znehybněna. Kruegerová zde naráží na „*tichý předpoklad západních vizuálních tradic: na ženy se díváme, muži se dívají. Ve feministickém pojetí to znamená, že ženy jsou negativně definovány jako osoby bez subjektivity a bez schopnosti jednat.*“ (Smarthistory, online)

Obrázek 21 Barbara Kruger - Tvůj pohled mě bije do tváře, 1981

Cindy Sherman nafotila v letech 1977-1980 sérii autoportrétů s názvem „*Untitled Film Stills*“, tedy „*Bezejmenné filmové záběry*“, ve kterých sama sebe stylizovala do ženských filmových postav z různých filmů známých režisérů, jako byl například Hitchcock. (Foster, 2015, str. 625 – 626)

Berger (2016, str. 39) uvádí ve spojitosti s ženou a pohledem to, že právě žena je nositelkou dvojí identity a to „*dohlížející*“ a „*dohlíženou*“. Podle jeho teorie je žena už od útlého dětství ve-

Obrázek 22 Cindy Sherman - Bezejmenný filmový závěr #21, 1978

dena svým okolím k tomu, že má na sebe pohlížet co se svého vzhledu týče, aby pak byla viděna v zájmu druhých lidí, hlavně mužů. Zkráceně lze říci, že to jak se žena na venek prezentuje a jak je ostatními viděna je důležitým aspektem jejího úspěšného života. Identita prezentovaná na venek, jež je určena pro pozorovatele ženy však zastihuje ženino vlastní sebepojetí. Berger dále popisuje, že muž ženu nejdříve pozoruje, aby vyhodnotil na základě její sebe reprezentace, jak s danou ženou má být nadále jednáno a jak se na ní má pohlížet. *„Dohlížející stránka ženského já předvádí druhým prostřednictvím sebou dohlížené části, jak by mělo být přijímáno její celistvé já. Právě toto vzorové chování vůči jedné části sebe samé formuje vystupování ženy ve společnosti.“* (Berger, 2015, str. 39)

Platí tedy jistě zjednodušení, že *„muž jedná a žena se ukazuje. Muži hledí na ženy, zatímco ženy pohlížejí na sebe samé jako na spatřené. Tato situace nejen předem určuje většinu vztahů mezi muži a ženami, ale vyznačuje také vztah žen k sobě samým. Dohlížitel uvnitř ženy je rodu mužského: dohlížená rodu ženského. Tímto způsobem proměňuje žena sebe samu v předmět, a to především v předmět vidění: v podívanou.“* (Berger, 2016, str. 39)

Animismus

Animismus označuje teorii zabývající se *„duševním stavem lidí, kteří věří v přítomnost antropomorfní duše ve všech předmětech přírody.“* (Souriau, 1994, str. 50)

Souriau (1994, str. 50) dále uvádí, že přestože byl takovýto duševní stav spojený s primitivními národy a postupem času se jeho vliv oslaboval, z umění jako takového však nevymizel. Dokonce se dále rozvíjí. V této myšlence se animismus v umění projevuje skrze metafory či představivost umělce a jeho ztotožněním se s přírodou. Umělec okouzlen prvky přírody ji pak přijímá, jakoby za tím vším stála moudrá bytost. Mnohdy však nelze přesně určit, do jaké míry se jedná *„o uměleckou licenci, stylovou rafinovanost či o skutečnou víru v principy animismu v jeho původní primitivní podobě; tyto postupy se také mohou animismem pouze formálně zaštitovat, aniž jejich autor přejímá teorii animismu za svou.“* (Souriau, 1994, str. 50)

Animismus jako víra se v historii lidstva projevoval převážně ve společnostech provozující mnohobožství. V umění se pak objevoval ve spojení s rituály a ikonografickými představami. *„Zde vystupuje do popředí sepjetí umění a náboženství. Mluvíme-li o víře ve všeobecný více či méně božský princip, jenž oživuje a řídí svět a přírodu, opouštíme do*

jisté míry hranice prostého animismu, jenž spočívá ve víře v individuální, osobní duši každého jednotlivého předmětu.“ (Souriau, 1994, str. 50)

Následující výrok, který uvádí James Elkins lze považovat za animistickou teorii pohledu: *„Dosud jsem popisoval vidění, které vypadá jako síť nebo kolíbka. Vidění probíhá oboustranně, z předmětů k očím a zpět - vše, co je viděno, zároveň vidí. Dívám-li se na svou botu nebo na svou kočku, bota i kočka mi pohled vracejí, a to i kdyby měla kočka zavřené oči.*“ (Kesner, 2005, str. 351)

Přestože se animistické umění spojuje s pravěkými či primitivními národy, některé jeho myšlenky lze spatřit i v dílech současných umělců. Nejznámějším umělcem, v jehož dílech lze nalézt určité prvky animistické myšlenky je Jimmie Durham. Umělec ve svém díle *„často oživuje zvolený materiál jako nástroj násilného zásahu, kdy kombinuje hrubý fyzický vzhled se šízravým humorem.*“ (Wilson, 2013, str. 124)

Obrázek 23 Detail fotografie: Jimmie Durham - Druhá teorie částicových vln, 2005

Příkladem Durhamova „oživeného“ díla je *„Druhá teorie částicových vln“* (v originále *„The Second Particle Wave Theory“*)

z roku 2005. Jedná se o obrovský balvan s malovaným obličejem. Usmívající se balvan s očima otevřenými do kořán je umístěn do lodě, která se potápí. Durham s kameny jako takovými často pracuje, protože to *„jsou symboly krajiny, která je víc než lidská, symboly bohů a chthonických duchů, ale také symboly domorodosti*“ . (Titterington, online)

Kurátor Anselm Franke v roce 2010 uspořádal vícedílnou výstavu *„Animismus“*, která se v následujících letech odehrávala na několika místech v Evropě i ve světě a zahrnovala díla několika umělců. Konceptem výstavy je zkoumání *„současného animismu mimo jeho koloniální, primitivistické zařazení mezi náboženské víry.*“ . (Meltzer, online)

„Výstava naznačuje možnost jiného vyprávění a zpochybňuje předpoklady, které za tímto dělením stojí. Prostřednictvím uměleckých děl, filmů a archivních materiálů směřuje náš pohled k odlišným vztahům a společenským ráďům, které vytvářejí osobní a technologická média. Sleduje také nevyhnutelný "návrát" animismu uvnitř modernity v podobě moderních technologických médií a ekonomiky animace a zpochybňuje jejich vztah k přírodě, práci a kapitálu.“ (Contemporary And, online)

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Zobrazování očí jsem využila ve svých třech dílech, které vycházejí z animistické teorie pohledu. Již zmiňovaný a citovaný výrok Jamese Elkinse: „*Vidění probíhá oboustranně, z předmětů k očím a zpět - vše, co je viděno, zároveň vidí*“ shrnuje moji myšlenku prostоровých maleb, které jsem vytvořila.

2.1 INSPIRAČNÍ VÝCHODISKA

Již několik let se zabývám myšlenkou, že stromy v našem okolí nás tiše pozorují skrze tzv. „*dřevěné oči*“ vystupující z jejich kůry. Tyto oči můžeme výrazně vidět na určitých druzích stromu – jedním z nich je bříza či buk. Tyto výstupky připomínající oči jsou ve skutečnosti pozůstatky po upadlých větvích.

Obrázek 24 „Dřevěné oko“ na bříze

Téma dřevěných očí mě doprovází nejen mé celé studium na VŠ. Ještě před začátkem studia jsem vytvořila na motiv dřevěných očí expresivní malbu pastelem (viz Příloha 1), kterou jsem následně vložila do portfolia k přijímacímu řízení. Během studia jsem motiv dřevěných očí několikrát využila pro různé ilustrace napříč několika předměty. Nejintenzivněji jsem se tématu věnovala při kresbě do malého skicáku A6 (viz Příloha 2), kdy cílem bylo pokreslit všechny jeho strany. Každá kresba očí se skládala z různě silných linií, či jiných tvarů jako kruhy či ovály. Kresby byly zároveň na každé dvoustraně jiné, nikdy se neopakovaly stejně, byly proměnlivé, avšak jejich barevná paleta stejná – ta se skládala z hnědé, černé, žluté a oranžové. Různě jsem střídala jak kombinace těchto barev, tak i kombinace linií a tvarů. Stále jsem nacházela nové a nové možnosti, jak abstrahovaně ztvárnit nejen dřevěné oči.

Při studiu mě dále napadla myšlenka, jak bych dřevěné oči mohla ztvárnit i jinou technikou než je malba či kresba. Již od dětství mne fascinovaly textilní materiály, jako jsou bavlnky, vlny apod. Řekla jsem si, že bych tyto materiály mohla využít a začala jsem přemýšlet nad tím, jakou textilní technikou bych svůj nápad mohla realizovat. Napadlo mě, že bych pro svou práci mohla vytvořit speciální a netradiční rám s napnutým pletivem. Takto připravené pletivo s oky bych mohla vlnou různě proplétat a vytvořit tak zajímavé

linie a tvary tvořící již zmíněné dřevěné oči (viz Příloha 1). Svůj experimentální projekt jsem zrealizovala.

Při promýšlení tématu své bakalářské práce jsem si řekla, že bych chtěla v tvorbě takovýchto pletiv nadále pokračovat, protože stejně jako v prvotní kresbě, i zde se dají stále nacházet různé způsoby zobrazení nejen „dřevěných očí“.

2.2 VOLBA VHODNÉHO MATERIÁLU A TECHNIKY

Pro svou uměleckou práci jsem si nejdříve zvolila králíkářské pletivo s velikostí oka 3cm. Důvodem mého výběru byla již předešlá práce se stejným typem pletiva, se kterým se dobře manipulovalo. Na přípravu pletivového rámu byla dále potřeba dřevěných latí a nářadí k jejich sešroubování a k připevnění pletiva.

Dále jsem při práci používala několik druhů pletacích přízí různých průměrů a textury. Barvu přízí jsem volila dle mých preferencí a dle návaznosti s předchozími díly – vybrala jsem tedy černou, hnědou, žlutou a v jednom případě dokonce dva odstíny oranžové.

Použité techniky se do jisté míry liší na základě daného díla. První plastická malba využívá technik jako pletení copánků a kroucených provázků z příze, které jsem k pletivu připevnila přišitím. Další technikou je úplné obmotávání plochy jednoho oka přízí za pomoci ševcovské jehly (viz Příloha 5). Mimo jiné jsem využila i prosté uvazování příze do podoby jakési lomené linie. Poslední použitou technikou je tkaní.

Druhý obraz je pak tvořen ručně dělaným kobercem ve tvaru oka, jenž bylo vytvořeno technikou tapiko, tedy uvazováním kousků příze na podložku ze čtvercové sítě (viz Příloha 7 a 8). Na uvazování se používá speciální háček. Příze, ze které se dělají řezance na tapiko je odlišná oproti pletací příze, je o něco tvrdší. Bohužel jsem této speciální příze neměla dostatek, tak jsem byla nucena použít jinou obyčejnou přízi, která však byla oproti té na tapiko lesklá a hebká tudíž vytvořila velmi huňatý efekt. Dále byly opět použity copánky z příze a prosté uvazování příze do podoby linie.

Třetí plastická malba je tvořena stejnými technikami jako ta první, jen zde chybí tkaní a obmotávání pletivového oka. Je zde však navíc použito jednoduché proplétání vlny skrze oka pletiva.

2.3 PRVNÍ PLASTICKÁ MALBA

Použité techniky: pletení copánků a kroucených provázků, obmotávání pletivového oka přízí, tkaní, uvazování příze, šití, lepení tavnou pistolí

Rozměr: 95 x 94,5 cm

Rok vzniku: 2023

Proces tvorby: (viz Příloha 3 a 4)

Finální dílo:

2.4 DRUHÁ PLASTICKÁ MALBA

Použité techniky: tapiko, uvazování příze, pletení copánků, šití, lepení tavnou pistolí

Rozměr: 95 x 94,5 cm

Rok vzniku: 2023

Proces tvorby: (viz Příloha 6)

Finální dílo:

2.5 TŘETÍ PLASTICKÁ MALBA

Použité techniky: pletení copánků a kroucených provázků, uvazování příze, proplétání příze, šití, lepení tavnou pistolí

Rozměr: 95 x 94,5 cm

Rok vzniku: 2023

Proces tvorby: (viz Příloha 9)

Finální dílo:

Všechny 3 plastické malby vedle sebe jsou vyfoceny v Příloze 11.

2.6 REFLEXE

Při práci na prostorových malbách jsem se inspirovala animismem, konkrétněji myšlenkou toho, že stromy nás pozorují skrze útvary na kůře, které připomínají oči. Dále jsem vycházela z mých starších děl na toto téma a rozšířila tak další možné způsoby ztvárnění nejen „dřevěných očí“, ale očí všeobecně.

Přestože já svá díla interpretuji pouze jako „oči“, někdo další v nich může vidět něco jiného. Proto interpretaci mých očí na pletivu nechám čistě na divákovi.

Díky textilnímu médiu jsem mohla více experimentovat – poprvé jsem si vyzkoušela techniku ručně dělaných kobereců zvanou tapiko. Tato technika je velmi zajímavá tím, že díky čtvercové síti si každý může předem navrhnout vlastní motiv a je celkem jednoduchá. Já si oko na síť sice přibližně předkreslila, ale v průběhu tvorby jsem jeho tvar párkrát změnila, protože mi to více vyhovovalo. Jedinou nevýhodou této techniky je časová náročnost. Koberec oka jsem vytvářela přes 20 hodin.

Během tvorby jsem si předem neplánovala, co a jak udělám. Při dodělání jedné části jsem spontánně začala dělat další a tak to pokračovalo dále. Jediné, čeho jsem se striktně držela, bylo zachování barevnosti hnědé, žluté a černé. Až v druhé (prostřední) malbě jsem zvolila navíc dva odstíny oranžové pro větší dramatickosti.

Myslím si, že vytvořená experimentální díla jsou originální svou formou a vizualitou. Působí velmi expresivně a dynamicky. Tomu napomáhá zvolený textilní materiál příze, s níž lze velmi snadno pracovat jak co se tvarování týče tak i s její plasticitou – jednotlivé nitě příze lze navrstvit tak aby měly větší objem.

3 DIDAKTICKÁ ČÁST

Téma pohledu a očí je poněkud rozsáhlou oblastí, tudíž se dá ve výtvarné výchově využít v různých kontextech. Pro tuto část své bakalářské práce jsem vytvořila didaktický úkol, jak danou tematiku v hodinách výtvarné výchovy žákům blíže nastínit.

3.1 VÝTVARNÝ ÚKOL

3.1.1 DIDAKTICKÁ STRUKTURA

Inspirační východiska

- **Zobrazování očí napříč lidskými dějinami** – Pravěké korálky s očima (viz Obrázek 1), Egyptské umění (Horovo oko – viz Obrázek 3), středověké umění (postavy biblické mytologie viz Obrázek 7), novověk a využití Božího oka (viz Obrázek 9), moderní umění (viz Obrázek 14) a současné umění (viz Obrázek 17).

- **interpretace pohledu skrze animistickou teorii pohledu**

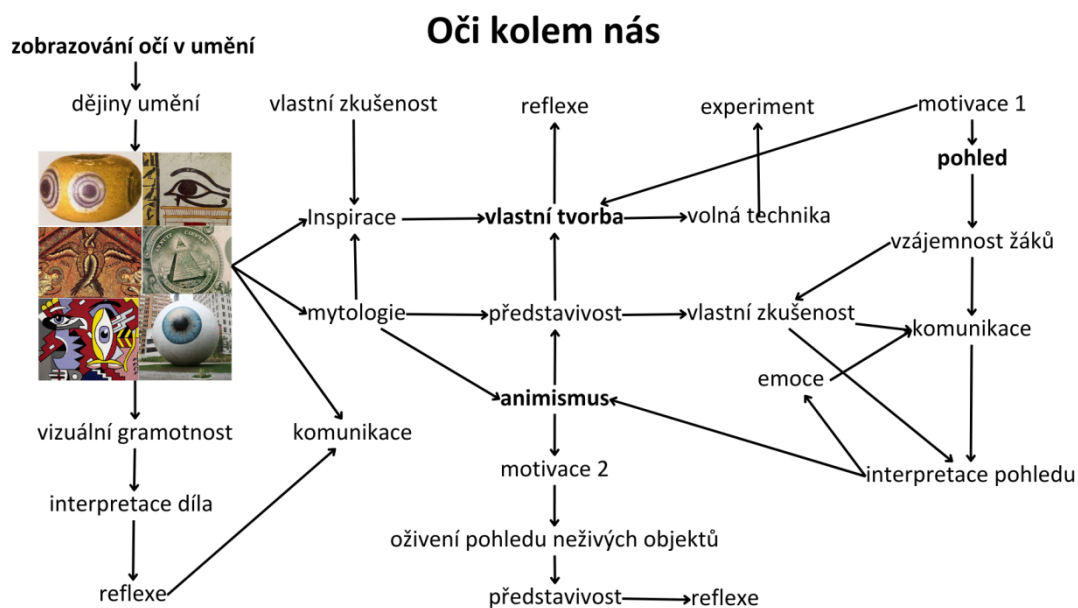
- **oživování objektu skrze animistickou teorii** – Jimmie Durham - Druhá teorie částečných vln (viz Obrázek 23)

Základní popis výtvarného úkolu

Námět	Oči všude kolem nás
Cílová skupina	1.st. ZŠ – 5. třída
Časová dotace	90 min
Pomůcky	Dataprojektor a PC; lepící očička; potřeby na malbu a kresbu
Učivo	<i>seznámení se s různými typy zobrazování očí napříč lidskými dějinami; představitivost; interpretace; animismus; komunikace; vyjadřování vlastních myšlenek a jejich prezentace</i>
Formulace zadání výtvarného úkolu	<p>Motivace 1</p> <p>- „Ve dvojici si navzájem dívejte do očí a pokuste se co nejdéle a bez mrkání.“</p> <p>- „Popište své pocity z onoho dlouhého pohledu.“</p> <p>- „Na základě pohledu vašeho spolužáka popište, jakou náladu váš spolužák měl, když jste se na sebe navzájem dívali. Pokuste se svou myšlenku vysvětlit.“</p> <p>Motivace 2</p> <p>- „Lepícími očičky označte maximálně 3 předměty v této třídě, které podle vašeho mínění vás neustále pozorují.“</p> <p>- „Při lepení očiček na předměty se pokuste vymyslet krátký pří-</p>

	<p>běh o dané předmětu a o tom, co si o vás ten předmět může myslet.“</p> <p>Realizace výtvarného úkolu</p> <ul style="list-style-type: none"> - „Vámi zvolenou technikou nakreslete nebo namalujete situaci z vašeho příběhu, kde se objevuje váš oživený objekt s očima.“ - „ Při malbě/kresbě očí se můžete inspirovat obrázky, které jsem vám ukázala, anebo si můžete vymyslet vlastní originální způsob zobrazení očí.“ - „ Svůj oživený okatý předmět můžete ztvárnit i jako mocného Boha a vymyslet k němu další příběh. Ke konci hodiny všichni své dílo představí ostatním.“
<p>Cíle dle RVP a jejich konkretizace</p>	<ul style="list-style-type: none"> - „ VV-3-1-01 rozpoznává linie, tvary, objemy, barvy, objekty; porovnává je a třídí na základě zkušeností, vjemů, zážitků a představ - VV-3-1-02 v tvorbě projevuje své vlastní zkušenosti; uplatňuje při tom v plošném i prostorovém uspořádání linie, tvary, objemy, barvy, objekty a další prvky a jejich kombinace - VV-3-1-04 interpretuje podle svých schopností různá vizuálně obrazná vyjádření; odlišné interpretace porovnává se svou dosažitelnou zkušeností - VV-5-1-01 při vlastních tvůrčích činnostech užívá prvky vizuálně obrazného vyjádření; porovnává je na základě vztahů - VV-5-1-02 při tvorbě vizuálně obrazných vyjádření se zaměřuje na projevení vlastních zkušeností - VV-5-1-04 osobitost svého vnímání uplatňuje v přístupu k realitě, k tvorbě a interpretaci vizuálně obrazného vyjádření; pro vyjádření nových i neobvyklých pocitů a prožitků svobodně volí a kombinuje prostředky - VV-5-1-05 porovnává různé interpretace vizuálně obrazného vyjádření a přistupuje k nim jako ke zdroji inspirace“ (RVP ZV 2021, str. 85-86)
<p>Kritéria hodnocení</p>	<ul style="list-style-type: none"> - aktivní účast v hodinách (v diskuzích, při motivačních činnostech) - vytvoření výtvarného díla splňující požadavky tématu - kreativita a nápaditost zpracování díla - schopnost prezentace vlastního díla - schopnost prezentace vlastních myšlenek a názorů
<p>Kontexty výtvarného úkolu</p>	<p><i>Výtvarná výchova, zobrazování očí v lidských dějinách (pravěké umění, egyptské umění, středověké umění, novověké umění, současnost), interpretace umění, interpretace pohledu, mytologie, představivost, kreativita, vlastní zkušenost, experiment</i></p>

3.1.2 POJMOVĚ OBRAZOVÁ MAPA K VÝTVARNÉMU ÚKOLU

3.1.3 PRŮBĚH VÝUKY

- 1. Hodina**Motivace 1**

„V dnešní dvouhodinovce výtvarné výchovy se budeme zabývat očima a pohledem. Náš zrak je jedním z našich důležitých smyslů, díky kterému vnímáme nejen naše okolí, ale můžeme zároveň s ním komunikovat. Teď vás poprosím, abyste se ve dvojici dlouze zadívali navzájem do očí. Pokuste se o to co nejdéle a bez mrkání.“

Žáci ve dvojicích si navzájem dívají do očí.

„Teď už své dlouhé pohledy můžete ukončit. Chtěla bych od každého z vás slyšet, jak jste se při pohledu svého spolužáka či spolužačky cítili a co daný pohled vyvolával. Byl/a váš/vaše spolužák/spolužačka veselý/á, smutný/á nebo stydlivý/á? A jak jste danou emoci poznali?“

Následuje diskuze nad pohledem a jeho interpretace skrze emoce. Žáci využívají vlastní zkušenost.

Motivace 2

„My jako lidé se na sebe vzájemně díváme, opětuje si různé pohledy, díky kterým dokážeme komunikovat. Dokonce i zvířata nám svůj pohled opětuji. Co ale ne-

živé předměty? Myslíte si, že i vaše panenka nebo váš plyšák vás pozoruje? Nebo třeba váš hrneček, či dokonce strom v parku, kolem kterého se procházíte? Myslíte si, že i tyto objekty, na které se my díváme, sledují zároveň i nás? Co si o této myšlence myslíte?“

Následuje diskuze nad pohledem neživých objektů. Žáci vysvětlují své myšlenky a prosazují své názory - využívají k tomu vlastní zkušenosti a svůj způsob interpretace.

„Když už jsme si své myšlenky vzájemně pověděli, následuje menší hravá aktivita. Každému z vás teď rozdám 3 lepicí očička a dám vám za úkol, abyste se ve třídě rozhlédli a nalepili očičko na předmět, který podle vás se na vás neustále dívá. Můžete si zvolit na nejvýše 3 předměty, a nebo jen jeden na který nalepíte všechna očička. Zkuste během lepení očiček popřemýšlet, co si o vás a o svém okolí daný předmět může myslet. Můžete si i vymyslet krátký příběh o daném dívajícím se předmětu. Později si o vašich myšlenkách a příbězích popovídáme.“

Žáci po objektech ve třídě rozmisťují očička. Přemýšlí o daném předmětu, eventuálně při tom diskutují se spolužáky a celou aktivitu vnímají jako experimentální hru. Při výběru předmětu a vymýšlení příběhu využívají převážně svoji představivost, ale mohou i vlastní zkušenosti. Poté následuje společná diskuze, kde žáci popíší, jaký/é předmět/y a proč označili očičky a povypráví krátký příběh.

Stručný výklad

- vysvětlení pojmu animismus → neživé předměty mají svou duši a jsou v podstatě také živé; jedná se o jedno z prvních náboženství pravěkých civilizací
- stručný výklad o náboženstvích a bozích (Egypt – Horus, Středověk – Ježíš Kristus) → promítání všech obrázků očí skrze dataprojektor
- výklad o významu očí v umění → dohled, ochrana, moc
- reflexe žáků v závěru 1. hodiny → diskuze nad různým zobrazováním očí

- 2. Hodina

Realizace výtvarného díla

„V předešlé hodině jsme se zabývali mýtickými postavami a Bohy, které se objevují v prastarých příbězích a pochopitelně i v umění. Často tyto postavy byly

symbolizovány okem či více očima a označovali tak neustálý dohled a ochranu. Vy jste ještě předtím měli za úkol lepicími očičky vybrat maximálně 3 objekty ve třídě, které vás dle vašeho mínění stále pozorují. Proto následující výtvarný úkol bude vycházet z vámi vybraných objektů a příběhu, který jste si předtím vymysleli. Váš výtvarný úkol tedy zní následovně: vámi zvolenou technikou nakreslete nebo namalujete situaci z vašeho příběhu, kde se objevuje váš oživený objekt s očima. Při malbě/kresbě očí se můžete inspirovat obrázkem, který jsem vám ukázala, a nebo si můžete vymyslet vlastní originální způsob zobrazení. Svůj oživený okatý předmět můžete ztvárnit i jako mocného Boha a vymyslet k němu další příběh. Ke konci hodiny všichni své dílo představí ostatním.“

Reflektivní otázky pro žáky

- „Co vám dnešní hodina o očích a pohledu přinesla?“
- „Myslíte si, že oči jsou branou do duše a je proto důležité jim věnovat pozornost nejen při komunikaci s ostatními, ale i v zobrazování v umění?“
- „Přemýšleli jste dříve nad tím, zda nás předměty v našem okolí pozorují a co si o nás myslí?“

ZÁVĚR

Všechny předem stanovené cíle bakalářské práce byly splněny. Prvním z cílů bylo podat čtenáři obecný, avšak ucelený náhled na to, jak se v umění napříč stoletími symbol oka zobrazoval, jaká byla jeho interpretace a jak lze v současném umění lidský pohled uplatnit. V průběhu staletí se oko nejčastěji zobrazovalo ve spojení s dohledem nějaké nadpřirozené mýtické a mocné bytosti – převážně Boha a to napříč různými náboženstvími. Oko jako takové je tedy symbolem dohledu, ochrany a moci. Každá kultura napříč dějinami si osvojila specifický druh zobrazování. Oči se znázorňovali jak stylizovaně, tak realisticky. Tématica pohledu jako takového se v umění řešila převážně v 70. letech na základě feministické teorie o mužském pohledu v kinematografii – žena je objekt pro dívání se a muž je ten, kdo se dívá. Tato teorie zásadně ovlivnila současné umění a spoustu dalších odborných oblastí. Další teorie, která se vztahuje převážně k interpretaci pohledu v historii, avšak lze ji uplatnit i v současném umění, je animistická teorie. Ta spočívá v tom, že všechny objekty mají duši a dokáží nám tak opětovat pohled.

Myšlenka animismu mě přivedla k dalšímu stanovenému cíli – tedy vytvořit umělecká díla, která zobrazují oči, a uplatňuje se v nich interpretace pohledu.

Posledním cílem bylo vytvořit didaktický úkol, který by využíval tématu očí a pohledu, a zároveň by se v něm uplatňovala interpretace. Takovýto úkol jsem vymyslela tak, že žák v něm dokáže využít jak interpretaci podle vlastních znalostí a zkušeností, tak následně i interpretaci skrze animistickou teorii. Didaktický úkol se skládá ze dvou motivací, kdy obě využívají interpretaci pohledu – nejdříve v rámci neverbální komunikace mezi žáky na základě dlouhého pohledu do očí a určení daných emocí druhého, a posléze v rámci teorie animismu. Ve druhé motivaci týkající se pohledu žáci hojně využívají svou představivost a to na základě vymyšlení si krátkých příběhů, jež se vztahují k neživému předmětu, kterému „vdechli život“ na základě animistické teorie. V obou částech se dále pracuje s reflexí, kdy žáci popisují své pocity a prezentují své myšlenky a názory. Žákům je posléze vysvětlena teorie animismu považující se za první náboženství, kterou využili při „oživování neživých objektů“. Dále jim jsou stručně představeny další náboženství a Bohové, které lidstvo „oživovalo“, uctívalo a zároveň je zobrazovalo symbolem oka. Žáci se dále seznámí s různými způsoby zobrazování oka a jejich významy. Tvorba výtvarného díla spočívá v tom, že si žáci zvolí techniku malby či kresby a mají za úkol ztvárnit situaci ze svého vymyšleného příběhu o oživeném a okatém předmětu.

RESUMÉ

Bakalářská práce se zabývá tématem interpretace pohledu a zobrazováním očí v současném umění. Teoretická část popisuje obecné principy, na kterých funguje samotné vidění. Dále popisuje oči a pohled v rámci komunikace. Dvě kapitoly jsou věnovány vysvětlením pojmu interpretace a současného umění. Nejrozsáhlejší kapitola obsahující doprovodný obrazový materiál v textu se zabývá shrnutím toho, jakými způsoby se napříč dějinami až do současnosti oko jako takové zobrazovalo a jaký to mělo význam. Poté následuje kapitola zaměřena na interpretaci pohledu, v níž jsou shrnuty základní filozofická východiska, která ovlivnila nejen současné umění, ale i další odborné oblasti. V této kapitole jsou dále zmíněné teorie feminizmu a animismu, které ovlivnili současné umění. Přestože se animistická teorie více zaměřuje na starší a primitivní umění, byla tato teorie zásadní pro praktickou část této bakalářské práce, jíž cílem bylo vytvořit tři prostorové malby zobrazující oči. Malby jsou tvořeny z rámu s pletivem, do kterého jsem přízí vyplétala motivy očí. Inspirací pro vznik děl byla animistická interpretace pohledu, konkrétněji to, že *„stromy nás pozorují skrze útvary v kůře, které připomínají oči.“* Tato myšlenka a tvorba *„dřevěných očí“* mě doprovází již několik let a vzniklo na toto téma několik dalších prací. Poslední část bakalářské práce se věnuje didaktickému výtvarnému úkolu, který uplatňuje jak interpretaci, animismus tak i zobrazování očí.

SUMMARY

The bachelor thesis deals with the topic of the interpretation of the gaze and the representation of the eyes in contemporary art. The theoretical part describes the general principles on which vision itself works. It also describes the eyes and gaze in the context of communication. Two chapters are devoted to explaining the concept of interpretation and contemporary art. The most extensive chapter containing accompanying pictorial material in the text deals with a summary of the ways in which the eye as such has been depicted throughout history up to the present day and what its significance has been. This is followed by a chapter focused on the interpretation of the gaze, which summarizes the basic philosophical foundations that have influenced not only contemporary art but also other professional fields. In this chapter, the theories of feminism and animism that have influenced contemporary art are also mentioned. While animist theory focuses more on older and primitive art, this theory was essential for the practical part of this bachelor thesis, which aimed to create three spatial paintings depicting eyes. The paintings are made of a frame with metal wire mesh, into which I used yarn to weave the motifs of the eyes. The artworks were inspired by the animistic interpretation of the gaze, specially that „*trees observe us through formations in the bark that resemble eyes*“. This idea and the creation of „wooden eyes“ has been with me for several years and several other artworks have been created on this subject. The last part of the bachelor thesis is devoted to a didactic art assignment that applies interpretation, animism and representation of eyes.

SEZNAM LITERATURY

ADÁMKOVÁ TURZOVÁ, Magdalena a Petra FILIPOVÁ. *Učit umění: učitel a žák v labyrintu současného umění*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4849-7.M

AUMONT, Jacques. *Obraz*. 2. vyd. Přeložil Ladislav ŠERÝ. V Praze: Akademie múzických umění, 2010. ISBN 978-80-7331-165-0.

BERGER, John, Sven BLOMBERG, Chris FOX, Michael DIBB a Richard HOLLIS. *Způsoby vidění*. V Praze: Labyrint, 2016. Labyrint fresh eye. ISBN 978-80-87260-78-4.

FOSTER, Hal, Rosalind E. KRAUSS, Yve-Alain BOIS, B. H. D. BUCHLOH a David JOSELIT. *Umění po roce 1900: modernismus, antimodernismus, postmodernismus*. Druhé, rozšířené vydání. Přeložil Josef HRDLIČKA, přeložil Irena ELLIS, přeložil Jitka SEDLÁČKOVÁ, přeložil Jana HLÁVKOVÁ. Praha: Slovart, 2015. ISBN 978-80-7391-975-7.

GAHLIN, Lucia. *Egypt: bohové, mýty a náboženství : fascinující průvodce lákavým světem mýtů a náboženství starověkého Egypta*. Dotisk 1. vyd. Čestlice: Rebo Productions, 2002. ISBN 80-7234-186-3.

HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Přeložil Allan PLZÁK. Praha: Mladá fronta, 1991. ISBN 80-204-0205-5.

HEINZ-MOHR, Gerd. *Lexikon symbolů: obrazy a znaky křesťanského umění*. Praha: Volvox Globator, 1999. ISBN 80-7207-300-1.

HORÁČEK, Radek. *V dialogu s uměním: Metodický materiál určený učitelům výtvarné výchovy a studentům výtvarných oborů středních a vysokých škol*. Brno: Masarykova univerzita, 1994.

HOUTZAGER, Guus. *Encyklopedie řecké mytologie*. Ilustroval Janneke MAAS. Dobřejevice: Rebo Productions, 2003. ISBN 80-7234-287-8.

KESNER, Ladislav. *Vizuální teorie: současné angloamerické myšlení o výtvarných dílech*. 2., rozš. vyd. Jinočany: H & H, 2005. ISBN 80-7319-054-0.

KULKA, Jiří. *Psychologie umění*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2329-7. M

KYSELKOVÁ, Eliška, 2012. *Symbolika korálků s očky v době železné*. Plzeň. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická. Katedra archeologie. Vedoucí práce: Mgr. Luboš Chroustovský, Ph.D. Dostupné online z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/3415/1/Diplomka.pdf>

LURKER, Manfred. *Lexikon bohů a symbolů starých Egyptanů: průvodce mystickým a magickým světem Egypta*. V Praze: Knižní klub, 2003. ISBN 80-242-1016-9. PEASE, Allan a Barbara PEASE. *Řeč těla*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-449-6.

OATES-INDRUCHOVÁ, Libora. *Dívčí válka s ideologií: klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-67-2.

STURKEN, Marita a Lisa CARTWRIGHT. *Studia vizuální kultury*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-556-1.

ROYT, Jan. *Slovník biblické ikonografie*. Ilustroval Dagmar JUNEK HAMSÍKOVÁ. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-0963-0.

SOURIAU, Étienne. *Encyklopedie estetiky*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN isbn80-85605-18-x.

ŠAMŠULA, Pavel. *Průvodce výtvarným uměním*. Praha: Práce, 1994. Pomocné knihy pro učitele a žáky (Práce). ISBN 80-208-0323-8.

ŠIKL, Radovan. *Zrakové vnímání*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3029-5.

WILSON, Michael. *Jak číst současné umění: umění 21. století zblízka*. Přeložila Lucie SIMEROVÁ, přeložil Milan GUŠTAR. Praha: Kniha Zlin, 2017. Artberry. ISBN 978-80-7473-620-9.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Art - Tony Tasset. *Art - Tony Tasset* [online]. Copyright © [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: <https://www.tonytasset.com/>

Artsy - *Barbara Kruger - Untitled (Your gaze hits the side of my face) (1981)* | Artsy. Artsy — Discover, Buy, and Sell Fine Art [online]. Copyright © [cit. 08.06.2023]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/artwork/barbara-kruger-untitled-your-gaze-hits-the-side-of-my-face>

CARRIGAN, Margaret, 2017. *When Salvador Dalí and Alfred Hitchcock brought Surrealism to Hollywood*. Artsy [online] [cit. 18.06. 2023]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-dali-hitchcock-brought-surrealism-hollywood>

Chuck Close. *Chuck Close: Mark, 1978-1979*. *Chuck Close* [online] [cit. 19.06. 2023]. Dostupné z: <http://chuckclose.com/work075.html>

Contemporary And., *Animism*. *Contemporary And* [online] [Cit. 29.06. 2023]. Dostupné z: <https://contemporaryand.com/exhibition/animism/>

CREATION.CZ, *Zamyšlení Se nad Rozdílem Mezi současným a moderním výtvarným uměním*. Dub Gallery - prodejní galerie současného umění [online] [cit. 20.06. 2023]. Dostupné z: <https://www.dubgallery.com/blog/soucasne-vs-moderni-vytvarne-umeni/>

ČT24 – Česká televize. *Nazar – talisman i turecké štěstíčko*. Česká televize. ČT24 — Nej důvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize [online]. Copyright © Česká televize 1996 [cit. 02.06.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/nazory/1266345-nazar-talisman-i-turecke-stesticko>

Emojipedia. *Eye in Speech Bubble Emoji*. Emojipedia — Home of Emoji Meanings [online]. Copyright © Emojipedia. Emoji images displayed on Emojipedia [cit. 02.06.2023]. Dostupné z: <https://emojipedia.org/eye-in-speech-bubble/>

Gagosian, 2018. *Jeff Koons: Gazing ball paintings*. Gagosian [online] [Cit. 25.06. 2023]. Dostupné z: <https://gagosian.com/exhibitions/2015/jeff-koons-gazing-ball-paintings/>

GrandOptical, 2007. *Barva očí: jak vzniká zbarvení a jak je to s dědičností*. *GrandOptical* [online] [cit. 26.05.2023]. Dostupné z: <https://www.grandoptical.cz/cs/blog/barva-oci-jak-vznika-zabarveni-a-jak-je-to-s-dedicnosti-166>

Guggenheim Museum Bilbao, *Tall Tree & The Eye*. Guggenheim Museum Bilbao [online] [Cit. 25.06. 2023]. Dostupné z: <https://www.guggenheim-bilbao.eus/en/the-collection/works/tall-tree-and-the-eye>

Icon Reader, *The Divinely-Revealed Appearance of Angels in Icons*. 2012. [online] Copyright © iconreader.wordpress.com - A Reader's Guide to Orthodox Icons [cit. 04.06.2023].. Dostupné z: <https://iconreader.wordpress.com/2012/01/12/the-divinely-revealed-appearance-of-angels-in-icons/>

Kemper Art Museum. *Artwork Detail. Kemper Art Museum* [online] [cit. 19.06. 2023]. Dostupné z: <https://www.kemperartmuseum.wustl.edu/collection/explore/artwork/541>

KILCREASE, *Deep Focus. Folks* [online] [cit. 24.0.6 2023]. Dostupné z: <https://folks.pillpack.com/deep-focus/>

Laumeier Sculpture Park. *Tony Tasset - 2007*. LaumeierSculpturePark.org [online] [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: <https://www.laumeiersculpturepark.org/tony-tasset-2007>

MELTZER, Burkhard, 2010. *Animism. Frieze*. [online]. [Cit. 29.6.2023]. Dostupné z: <https://www.frieze.com/article/animism>

MoMA. *René Magritte. The False Mirror*. Paris 1929. . MoMA [online 1]. Copyright © 2023 The Museum of Modern Art [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: <https://www.moma.org/collection/works/78938>

MoMa. *Cindy Sherman. untitled film still #21. 1978:* . MoMA [online 2]. Copyright © 2023 The Museum of Modern Art [cit. 25.06. 2023]. Dostupné z: <https://www.moma.org/collection/works/56618>

National Gallery of Art - *Francesco del Cossa - Saint Lucy*. National Gallery of Art [online]. Copyright © 2023 National Gallery of Art [cit. 04.06.2023]. Dostupné z: <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.369.html>

Phillips. Roy Lichtenstein - contemporary art part I - New York. *Phillips* [online] [cit. 19.06. 2023]. Dostupné z: <https://www.phillips.com/detail/roy-lichtenstein/NY010510/116>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online], 2021. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [cit. 28.06.2023]. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>

Rexter.cz, *Co vyjadřují jednotliví smajlíci (emotikony) a jak je napsat* . Rexter.cz Ověřené recenze, návody, informace z politiky a horoskopy [online]. Copyright © [cit. 02.06.2023]. Dostupné z: https://www.rexter.cz/rubriky/navody/vyznam-smajliku-emoji-a-jak-je-napsat-na-klavesnici_1191.html

Smarthistory, *Barbara Krugre - Untitled (Your gaze hits the side of my face)* –. Smarthistory – art history [online]. Copyright © 2023 [cit. 07.06.2023]. Dostupné z: <https://smarthistory.org/barbara-kruger-untitled-your-gaze-hits-side-face/>

Storm King : Loaned Artwork : *Eyes* [22.2019]. Storm King [online]. Copyright © 2021 The Easton Foundation [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: <https://collections.stormking.org/Detail/objects/6381>

The Metropolitan Museum of Art. *Eye idol - Middle Uruk*. The Metropolitan Museum of Art [online 1] [cit. 07.06.2023]. Dostupné z:

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/324155?deptids=3&high=on&ft=eye&offset=0&rpp=40&pos=1>

The Metropolitan Museum of Art. *Terracotta kylix: eye-cup (drinking cup)* | Greek, Attic | Archaic | The Metropolitan Museum of Art [online 2] [cit. 04.06.2023].. Dostupné z: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/248177>

TITTERINGTON, David, 2023. *Throwing stones: Jimmie Durham's lithotechnics*. *Medium* [online] [cit. 29. 06. 2023]. Dostupné z: <https://davidtitterington.medium.com/throwing-stones-jimmie-durhams-lithotechnics-753ccfae0fa2>

UC Berkeley School of Optometry. *Top Ten Works of Art Featuring Eyes or Vision*. *UC Berkeley School of Optometry* [online] [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: <https://optometry.berkeley.edu/top-ten-works-of-art-featuring-eyes-or-vision/>

Uffizi Galleries. *Supper at Emmaus by Pontormo* – Artworks. Uffizi Galleries. [online] [cit. 18.06.2023]. Dostupné z: <https://www.uffizi.it/en/artworks/pontormo-supper-emmaus>

WILSON, Matthew. 2022. *The eye of providence: The symbol with a secret meaning?* *BBC Culture* [online] [cit. 18.06. 2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/culture/article/20201112-the-eye-of-providence-the-symbol-with-a-secret-meaning>

SEZNAM OBRÁZKŮ POUŽITÝCH V TEXTU

Obrázek 1 Skleněný korálek s očky z Vícenic, typ 531 okres Klatovy	10
Obrázek 2 Nazar korálky/amulety	10
Obrázek 3 Horovo oko, detail malby.....	11
Obrázek 4 Idoly s očima - Tell Brak, 3700-3500 př.n.l.....	12
Obrázek 5 Terakotový pohár s očima, 530 př.n.l.	12
Obrázek 6 Detail obrazu: Pontormo - Večeře v Emauzích, 1525	13
Obrázek 7 Cherub - Katedrála v Cefale, Sicílie, 12. stol.....	13
Obrázek 8 Detail obrazu: Francesco del Casso – Svatá Lucie, 1473/1474	14
Obrázek 9 Detail: Boží oko na jednodolarové bankovce	14
Obrázek 10 Willey Reveley - Panoptikon podle Jeremyho Benthana, 1794.....	15
Obrázek 11 Další scéna z filmu Rozdvojená duše, 1945	16
Obrázek 12 Detail obrazu: Max Erns - Oko mlčení, 1944	16
Obrázek 13 René Magritte - False Mirror, 1929	17
Obrázek 14 Roy Lichtenstein - Dvě figury, Indiáni, 1979	17
Obrázek 15 Detail obrazu: Chuck Close - Mark, 1978-79	17
Obrázek 16 Louise Bourgeois - Eyes, 2001	18
Obrázek 17 Tony Tasset - Eye (Chicago), 2007	18
Obrázek 18 Anish Kapoor - Vysoký strom a oko, 2009	19
Obrázek 19 Detail díla: Jeff Koons - Hledící se koule (Manetova Snídaně v trávě), 2014-15	19
Obrázek 20 Emotikony očí v prostředí aplikace Messenger na zařízení s iOS.....	20
Obrázek 21 Barbara Kruger - Tvůj pohled mě bije do tváře, 1981	24
Obrázek 22 Cindy Sherman - Bezejmenný filmový závěr #21, 1978.....	24
Obrázek 23 Detail fotografie: Jimmie Durham - Druhá teorie částicových vln, 2005.....	26
Obrázek 24 „Dřevěné oko" na bříze.....	27

SEZNAM ZDROJŮ OBRÁZKŮ POUŽITÝCH V TEXTU

Obrázek 1 *Korálek s očky z Vicenic*, typ 531 okres Klatovy [skleněný korálek]. In: DR-DA, Petr, VENCLOVÁ, Natalie, ed. *Archeologie pravěkých Čech*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2008. příl. 13. ISBN 978-80-86124-79-7.

Obrázek 2 *Nazar Boncugu - The Blue Evil Eye in Turkey*. [skleněný korálek]. [Online foto] © Cameron Deggin - Property for sale in Turkey - Turkish properties - Property Turkey [online]. [cit. 06.06.2023]. Dostupné z: <https://www.propertyturkey.com/blog-turkey/nazar-boncugu-the-blue-evil-eye-in-turkey>

Obrázek 3 *Horovo oko* [detail malby]. In: GAHLIN, Lucia. *Egypt: bohové, mýty a náboženství : fascinující průvodce lákavým světem mýtů a náboženství starověkého Egypta*. Dostupné z: 1. vyd. Čestlice: Rebo Productions, 2002. str. 35. ISBN 80-7234-186-3.

Obrázek 4 *Eye idol*. [kamenná soška]. 6.5 x 4.2 x 0.6 cm. 3700-3500 př.n.l. Sýrie, Tell Brak. *Middle Uruk*. [Online foto] © The Metropolitan Museum of Art [online] [cit. 07.06.2023]. Dostupné z: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/324155?deptids=3&high=on&ft=eye&ffset=0&rpp=40&pos=1>

Obrázek 5 *Terracotta kylix: eye-cup*. [terakotový pohár] 12.7 x 30.2 cm. 530 př.n.l. [Online foto] © The Metropolitan Museum of Art. [Cit. 04.6.2023]. Dostupné z: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/248177>

Obrázek 6 PONTORMO. *Supper at Emmaus* [detail obrazu] [malba, olej na plátně] 230 x 173 cm. 1525. [online foto] © The Uffizi. [Cit. 18.6.2023] Dostupné z: <https://www.uffizi.it/en/artworks/pontormo-supper-emmaus>

Obrázek 7 *Cherub* [mozaika] 12. stol. Katedrála Cefalu, Sicílie [Online foto] © *iconreader.wordpress.com - A Reader's Guide to Orthodox Icons* [Cit. 04.6.2023]. [online]. Dostupné z: <https://iconreader.wordpress.com/2012/01/12/the-divinely-revealed-appearance-of-angels-in-icons/>

Obrázek 8 COSSA, Francesco del. *Saint Lucy*. [detail obrazu] [tempera na topolové desce]. 77.2 × 56 cm. 1473/1474. National Gallery of Art [online foto]. Copyright © 2023 National Gallery of Art [cit. 04.06.2023]. Dostupné z: <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.369.html>

Obrázek 9 *Detail: Boží oko na jednodolarové bankovce*. [online foto] © Alamy [cit. 18. červen 2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/culture/article/20201112-the-eye-of-providence-the-symbol-with-a-secret-meaning>

Obrázek 10 REVELEY, Willey. *Panoptikon podle Jeremyho Benthana*. 1794 [online foto] © Public Domain. [cit. 18. červen 2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/culture/article/20201112-the-eye-of-providence-the-symbol-with-a-secret-meaning>[cit. 18. červen 2023]. Dostupné z:

<https://www.bbc.com/culture/article/20201112-the-eye-of-providence-the-symbol-with-a-secret-meaning>

Obrázek 11 HITCHCOCK, Alfred, DALÍ, Salvador. *Spellbound*. [film]. USA. 1945. [online foto]. Courtesy of the Museum of Modern Art. [cit. 19.06.2023]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-dali-hitchcock-brought-surrealism-hollywood>

Obrázek 12 ERNST, Max. *Eye of Silence*. [detail obrazu] [malba, olej na plátně]. 110×143 cm. 1944. [Online foto] [cit. 19.06.2023]. Dostupné z: https://arthive.com/artists/64891~Max_Ernst/works/352215~Eye_of_Silence

Obrázek 13 MAGRITTE, René. *The False Mirror*. [malba, olej na plátně]. 54 x 80.9 cm. Paris 1929. MoMA . MoMA [online]. Copyright © 2023 The Museum of Modern Art [cit. 03.06.2023]. Dostupné z: <https://www.moma.org/collection/works/78938>

Obrázek 14 LICHTENSTEIN, Roy. *Two figures, Indian*. [olej na plátně]. 179.7 x 220.3 cm. 1979. [Online foto] © Estate of Roy Lichtenstein [Cit. 19.6.2023]. Dostupné z: <https://www.phillips.com/detail/roy-lichtenstein/NY010510/116>

Obrázek 15 CLOSE, Chuck, *Mark*. [detail obrazu]. [akryl na plátně]. 274.3 x 213.4 cm. 1978-1979. [online foto] [cit. 19.06. 2023]. Dostupné z: <http://chuckclose.com/work075.html>

Obrázek 16 BOURGEOIS, Louise. *Eyes* [bronzová socha]. 182.9 x 396.2 x 182.9 cm. 2001. [Online foto] © Jerry L. Thompson, © 2021 *The Easton Foundation / Licensed by VAGA at Artists Rights Society (ARS), NY* [Cit. 03.6.2023]. Dostupné z: <https://collections.stormking.org/Detail/objects/6381>

Obrázek 17 TASSET, Tony. *The Eye* [ocelová socha]. obvod 11,5 m. 2007. [Online foto] © *Jeramey Jannene, Urban Milwaukee - Championing Urban Life In The Cream ty* [Cit. 03.6.2023]. Dostupné z: <https://urbanmilwaukee.com/2010/08/19/chicago-and-milwaukee-large-public-art-and-placemaking/>

Obrázek 18 KAPOOR, Anish. *Tall Tree & The Eye*. [ocelová socha]. 1297 x 442 x 440 cm. 2009. [Online foto] Guggenheim Museum Bilbao [online] [Cit. 25.06. 2023]. Dostupné z: <https://www.guggenheim-bilbao.eus/en/the-collection/works/tall-tree-and-the-eye>

Obrázek 19 KOONS, Jeff. *Gazing ball (Manet Luncheon on the Grass)*. [detail objektu] [olej na plátně, sklo, hliník]. 160 x 206,4 x 37,5 cm. 2014-15. [Online foto]. Gagosian [online] [Cit. 25.06. 2023]. Dostupné z: <https://gagosian.com/exhibitions/2015/jeff-koons-gazing-ball-paintings/>

Obrázek 20 Archiv autorky – *Emotikony očí v prostředí aplikace Messenger na zařízení s iOS*

Obrázek 21 KRUGER, Barbara. (*Your gaze hits the side of my face*) [fotografie a písmo na kartonu] 47.9 × 39.1 × 4.4 cm. [online foto]. Artsy. Artsy — Discover, Buy, and Sell Fine Art Copyright © [cit. 08.06.2023]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/artwork/barbara-kruger-untitled-your-gaze-hits-the-side-of-my-face>

Obrázek 22 SHERMAN, Cindy. *Untitled Film Still #21* [fotografie, želatinový stříbrný tisk]. 19.1 × 24.1 cm. 1978. . MoMA [online foto]. © 2023 Cindy Sherman, courtesy of the artist and Metro Pictures, New York. [cit.25.6.2023]. Dostupné z: <https://www.moma.org/collection/works/56618>

Obrázek 23 DURHAM, Jimmie. *The Second Particle Wave Theory*. [prostorový objekt, pomalovaný balvan, loď] 2005. [detail fotografie] [online foto]. [cit. 29.6.2023]. Dostupné z: <https://davidtitterington.medium.com/throwing-stones-jimmie-durhams-lithotechnics-753ccfae0fa2>

Obrázek 24 Archiv autorky

PŘÍLOHY

Příloha 1: Inspirace – Dřívější tvorba – Malba pastelem (2020), Pletivo s očima (2021)

Příloha 2: Inspirace – Dřívější tvorba – Kresby očí ze skicáku (2021-22)

Příloha 3: Proces tvorby – 1. prostorová malba (levá strana triptychu) 1/2

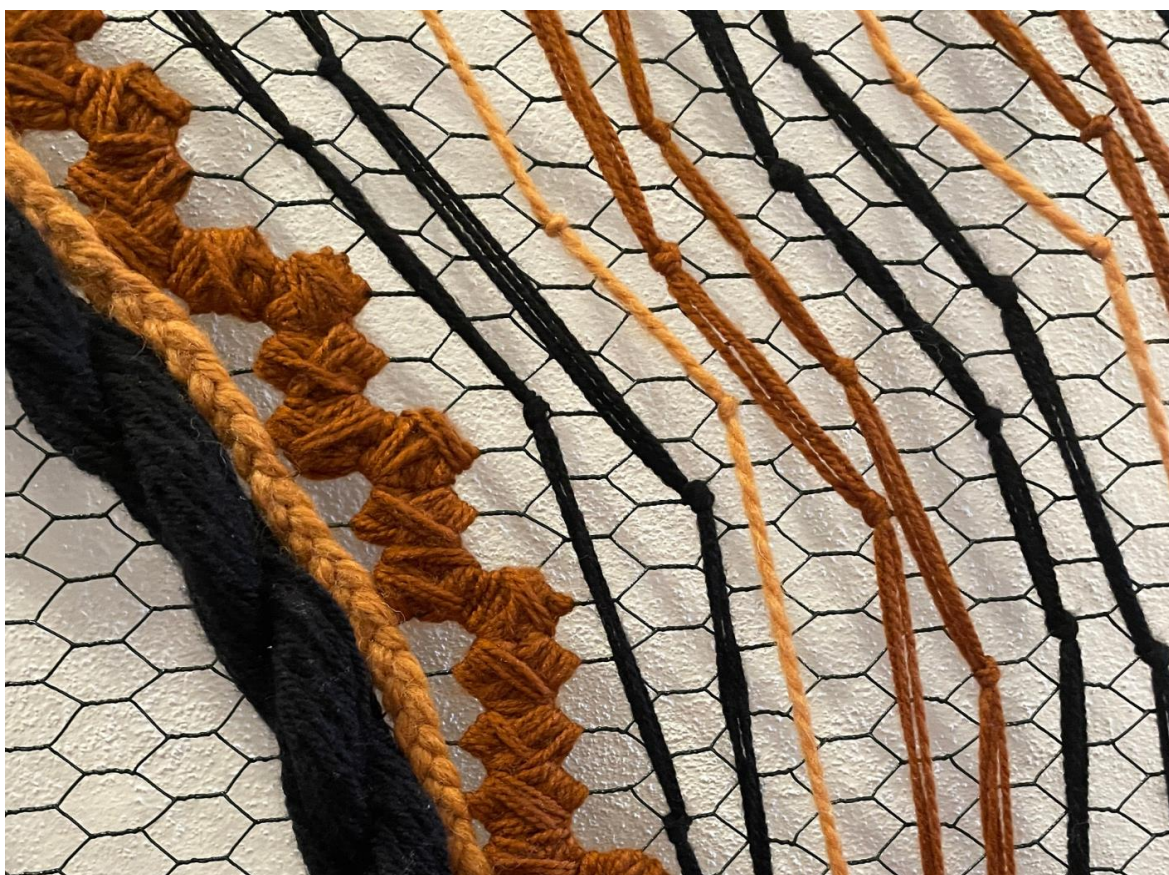

Příloha 4: Proces tvorby – 1. prostorová malba (levá strana triptychu) 2/2

Příloha 5: Detaily použitých technik – kroucený provázek, copánek, obmotávání pletivového oka, lomená linka tvořená navázáním příže

Příloha 6: Proces tvorby – 2. prostorová malba (střed triptychu)

Příloha 7: Použitá technika - tapiko

Příloha 8: Detail tvorby 2. prostorové malby – tapiko koberec Oko

Příloha 9: Proces tvorby – 3. prostorová malba (pravá strana triptychu)

Příloha 10: Detail použitých technik - 3. prostorová malba

Příloha 11: Celý triptych prostorových maleb vedle sebe

